

nummer 1

f. 4,50

BOTSING

BEYOND THE FRAGMENTS
(Voorbij de versnippering)

BOTSING

Neem een abonnement

een abonnement kost 20,- (Bf 1350) per jaargang (vijf nummers)
(giro 3416908 tnv J strengers, amsterdam)

BOTSING

Inhoud:

Hilary Wainwright: Inleiding op 'Beyond the Fragments'

Sheila Rowbotham: De vrouwenbeweging en de strijd voor het socialisme

Kommentaren op 'Beyond the Fragments'

Gezien van de Riet: Feminisme en Botsing

Chris Schouten, Hugo van Hamersveld & Jeroen Strengers: Het socialisme met een mannelijk gezicht

Roque Dalton: Over hoofdpijn

nummer één
januari 1981

redactie
hugo van hamersveld
gezien van de riet
chris schouten
jeroen strengers

3 redactie-sekretariaat
jeroen strengers

7 adres
31 postbus ~~40490~~ 4361
1009 BL amsterdam
(alle korrespondentie)

33 alle bijdragen, liefst
met ruime regelafstand
getiept, welkom

57 prijs van dit nummer

71 f 4,50 BFr 300

abonnementen
f 20,- BFr 1350
instellingen f25,-

per post nabestelde
nummers f 6,-
(inklusief porto)

alle betalingen met ver-
melding van reden op
giro 3416908 tnv
j strengers, amsterdam

nummer twee verschijnt
maart 1981

losse nummers zijn te koop
via het sekretariaat of
bij linkse boekhandels

Inleiding

op Beyond the Fragments

Hilary Wainwright

3

Wij zijn van mening dat de vrouwenbeweging op zijn minst het bewustzijn verhoogd heeft en de zelforganisatie bevordert heeft van duizenden vrouwen. Hierdoor is zij ook begonnen de machtsverhoudingen ter discussie te stellen. Als links die verandering in het bewustzijn en die groei van zelforganisatie wil bereiken die nodig is om het machtsprobleem op te lossen, dan is er veel dat socialistena kunnen leren van de waarden en organisatiewijzen van de vrouwenbeweging.

Waarom de versnippering voorbijgaan?

Wij willen ons hier bezighouden met de organisatievormen die nodig zijn om het socialisties bewustzijn te ontwikkelen vanuit zijn basis in de bedrijven en de maatschappij. Wellicht vereist dit enige rechtvaardiging. "Waarom de versnippering voorbij gaan?", zouden radikale feministen, sindikalistes en anderen kunnen vragen. Tenslotte, zo zouden zij kunnen stellen, zijn socialistiese organisaties niet zo spektakulair succesvol geweest in hun strijd tegen ongelijkheid, willekeur, uitbuiting, en raciale, seksuele en andere onderdrukking. Een bredere politieke organisatie, zouden zij nog kunnen zeggen, verzwakt de kracht van de autonome bewegingen. Hun konklusie is dat de beste kans op sukses voor elke beweging ligt in de direkte uitoefening van haar macht. Hier zou een zekere logika in kunnen zitten als alle oorzaken van ongelijkheid, uitbuiting en onderdrukking waartegen de vrouwenbeweging, de vakbeweging, de bewegingen van raciale minderheden enz. strijden, los van elkaar stonden. Als arbeiders alleen tegenover bazen stonden, vrouwen tegenover de seksuele arbeidsdeling en de seksistiese kultuur, zwarten tegenover rassenonderdrukking en -diskriminatie, met nauwelijks enig verband tussen deze vormen van onderdrukking, geen staatsmacht die de betreffende instituties verbindt en controleert, dan zouden sterke onafhankelijke bewegingen genoeg zijn. Maar juist deze verbanden tussen de oorzaken van onderdrukking, zowel door de staat als door de organisatie van de produktie en de kultuur, maken zo'n oplossing 'bij stukjes en bestjes' onmogelijk.

Kijken we bijvoorbeeld naar alle verbanden die er liggen achter de eisen van de vrouwenbeweging. Om deze eisen te verwezenlijken moet er een geweldige overheveling komen van de winsten van de bedrijven naar maatschappelijk nuttige faciliteiten (kresjes, abortus, dagverblijven enz.) en van de defensie-uitgaven naar gezondheidszorg en onderwijs; er zou een radikale reorganisatie van het werk en van de controle over het werk moeten komen, om mannen en vrouwen voldoende mogelijkheden te bieden voor kinderverzorging en ontspanning, zonder dat hun banen in gevaar komen.

Het is duidelijk dat onze eisen een aanval betekenen op alle prioriteiten van deze en vorige regeringen. Bovendien bedreigen ze de gevestigde belangen van het leger, de grote ondernemingen en de staatsburokratie. Dergelijke veranderingen hebben te maken met alle andere bewegingen van onderdrukten: arbeiders, zwarten, jongeren enz. Tenzij de vrouwen eisen geïntegreerd worden met de belangen van deze andere groepen, is het onwaarschijnlijk dat ze ooit de noodzakelijke steun krijgen die nodig is om de machtige gevestigde belangen waartegen ze moeten strijden aan te pakken.

Eén probleem is dus het samenstellen van een gemeenschappelijk programma voor politieke en sociale verandering, dat tegemoet komt aan de noden van alle onderdrukte groepen en dat alle groepen kunnen aanvaarden. Het andere probleem is het samenbrengen van alle verschillende krachtbronnen, het verenigen van de sociale macht van de buurten met de industriële macht van de produktiewerkers, en het stellen van deze volksmacht tegenover de huidige staat. Dit vereist een strategie, gebaseerd op de ideeën en ervaringen van elke beweging, en op de lessen van vroegere strijd en op internationale ervaringen. Voor de oplossing van deze problemen is meer dan alleen 'ad hoc' kontakt tussen de verschillende bewegingen nodig. Ook het smelten van alle bewegingen is geen oplossing; er zijn goede redenen voor dat elke beweging haar autonomie behoudt en haar eigen organisatie controleert. Want vrouwen, zwarten, vakbondsmensen, flikkers, jongeren en nationale minderheden hebben specifieke belangen die soms aan elkaar tegengesteld kunnen zijn

— zowel nu als waarschijnlijk in een socialistiese maatschappij. De oplossing ligt in het samenbrengen van allen die betrokken zijn in de verschillende bewegingen en kampanjes en die het eens zijn over een breder programma voor socialistiese verandering, gebaseerd op de eisen van de verschillende bewegingen in de kontekst van de strijd voor gemeenschappelijk bezit van de produktiemiddelen en de politieke macht aan het volk.

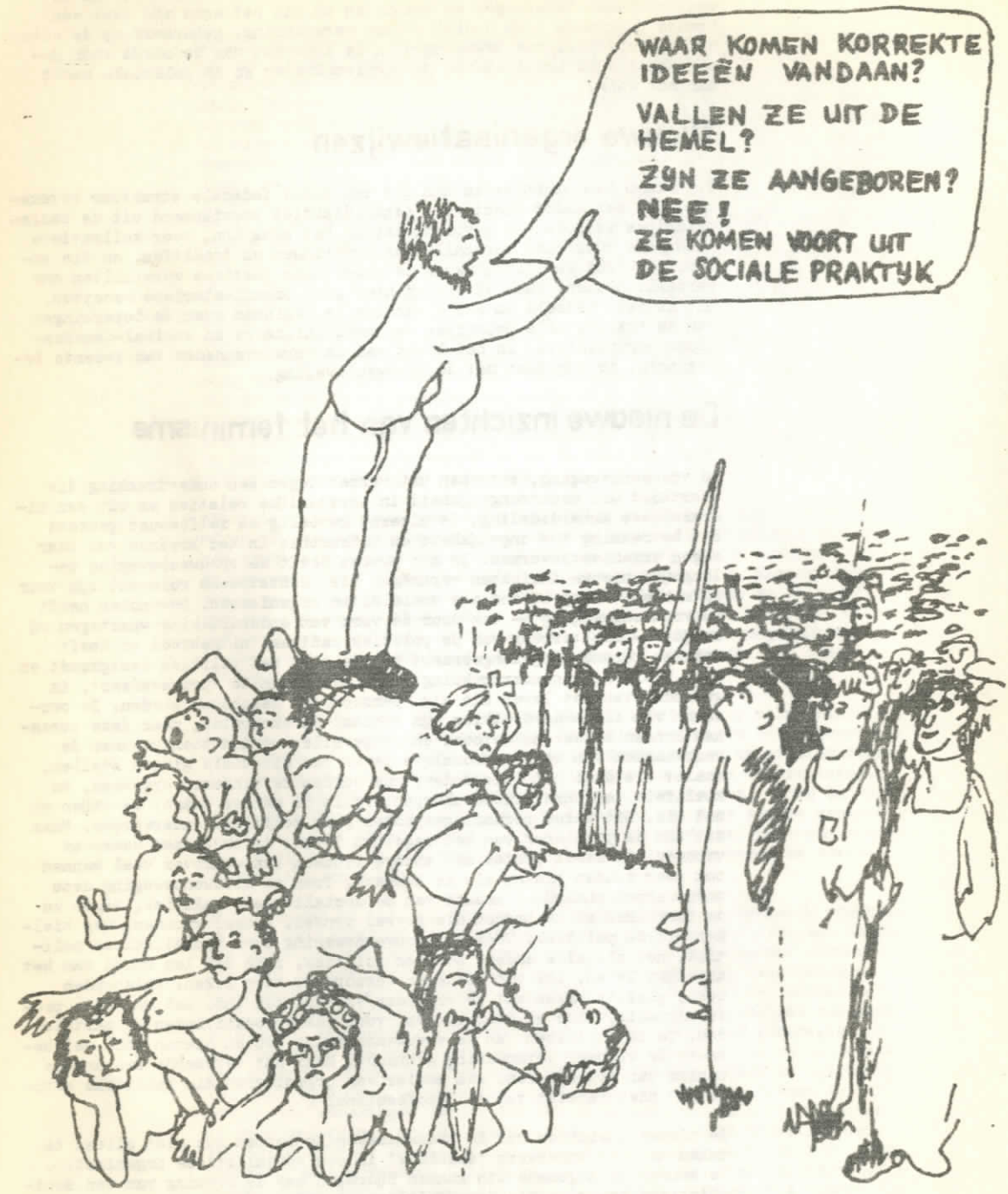
Nieuwe organisatievormen

In termen van organisatie kan dit een soort federale structuur betekenen, die een kader biedt voor eenheidsakties voortkomend uit de basisprincipes waarover de revolutionairen het eens zijn, voor kollektieve diskussie over onze verschillende ervaringen en tradities, en die autonomie biedt om initiatieven te nemen waar taktiese verschillen ons verdeeld houden. Maar wij bieden hier geen organisatoriese recepten. Dit is meer bedoeld om een diskussie te beginnen over de beperkingen van de traditionele principes van revolutionaire en sociaal-demokratiese organisaties, in het licht van de verworvenheden van recente bewegingen, te beginnen met de vrouwenbeweging.

De nieuwe inzichten van het feminisme

De vrouwenbeweging, ontstaan uit verzet tegen een onderdrukking die voortkomt uit machtsongelijkheid in persoonlijke relaties en uit een hiërarchiese arbeidsdeling, is uiterst gevoelig en zelfbewust geweest met betrekking tot ongelijkheid en hiërarchie in het kresen van haar eigen organisatievormen. In dit proces heeft de vrouwenbeweging belangrijke nieuwe inzichten verkregen die rechtstreeks relevant zijn voor de manier waarop wij ons als socialisten organiseren. Bovendien heeft de vrouwenbeweging — ook door de vorm van onderdrukking waartegen zij strijdt — het terrein van de politiek radikaal uitgebreid en heeft daarmee verandering aangebracht in wie zich met politiek bezighoudt en hoe. Veel vrouwenonderdrukking vindt plaats in de 'priveesfeer', in gebieden van het leven die als 'persoonlijk' beschouwd worden. De oorzaken van die onderdrukking zijn sociaal en ekonomies, maar deze oorzaken konden alleen aangetoond en aangevallen worden toen vrouwen de voorwaarden van haar persoonlijke leven ter diskussie gingen stellen, zoals: wie doet het huishouden, hoe worden de kinderen opgevoed, de kwaliteit van onze vriendschappen, zelfs de manier waarop we vrijen en met wie. Dit waren normaal gesproken geen politieke onderwerpen. Maar dit zijn de problemen van het dagelijks leven, de problemen waarover vrouwen het meest praten met andere vrouwen (en waarover veel mannen ook meer zouden praten als ze konden). Toen de vrouwenbeweging deze onderwerpen onderdeel maakte van de socialistiese politiek, begon ze de barrières af te breken die zoveel mensen, vooral vrouwen, weg hielden uit de politiek. Vóór de vrouwenbeweging leek socialistiese politiek, net als alle andere soorten politiek, iets dat los stond van het dagelijks leven, los van kinderen verzorgen, eten koken, huishouden doen, plezier maken met je vrienden/vriendinnen enz. Het was iets professioneels, voor en door mannen, voor vakbondsactivisten of partijleden. De activiteiten van de vrouwenbeweging hebben hierin voor wat betreft de vrouwen verandering gebracht. Maar dat betekende een andere manier van organiseren, een manier van organiseren die politieke activiteit niet beperkt tot de 'professional'.

De nieuwe inzichten van de vrouwenbeweging hebben dus niet alleen te maken met het onderwerp 'seksisme' in een socialistiese organisatie. Ze zouden in algemene zin kunnen bijdragen aan de vorming van een socialistiese beweging die demokratieser en effectiever is en meer aansluit bij de bevolking dan voorheen mogelijk was.

Red Rag

De Vrouwenbeweging en de Strijd voor het Socialisme

Sheila Rowbotham

Ik zie de groei van nieuwe organisatievormen binnen de vrouwenbeweging als onderdeel van een herontdekking van een libertair-socialistische traditie. Ik denk dat dit een onderbouwde herbeoordeling van de traditie van het leninisme vereist, en in Engeland, vanwege zijn bijzondere invloed, van het trotskisme. Ik beken dat ik slechts schoorvoetend bijdraag aan dit proces, want zo'n onderneming staat nog in de kinderschoenen, met verwarring en twijfel aan de ene kant en een krampachtiger vasthouden aan zuiverheid in de leer aan de andere kant. Er is wel steeds meer ontevreden gemompel hoorbaar, maar dit wordt nog altijd beantwoord met een hele lading welsprekendheid van de kant van de trotskistische en neo-trotskistische leiders.

Niet alleen angst om dit alles overhoop te halen heeft me weerhouden, maar ook respekt. Organisatie-principes, of ze nu door mannen gedomineerd worden en van bovenaf worden opgelegd of niet, zijn goed door-dachte scheppingen en hebben zich door lang gebruik in de praktijk ge-worteld. Er zijn zeker vaardigheden die overgedragen moeten worden. Er zijn dingen die je moet leren van mensen die meer weten. Alles komt niet vanzelf in onze hoofden op. Ik weet dat ik heel veel geleerd heb van zowel Lenin als Trotski. Het zou lichtzinnig zijn om de belangrijke inzichten die gebaseerd zijn op de Russische revolutionaire traditie en op de geweldige opstand van 1917 overboord te werpen. Leninistische ideeën zijn zonder meer getoetst aan de praktijk. Altijd als ik kritiek had op het leninisme, was er wel een of andere kennis van de kommunistische partij of één van de linkse groepen om uit te leggen dat Lenin dat zo niet bedoeld had of dat hij iets heel anders gezegd had. Soms denk ik zelfs dat het verkeerd is om het probleem te omschrijven als 'leninisme'. Want ik weet dat er in alle linkse organisaties altijd mensen zijn met een doordacht en doorleefd begrip van de problemen. Daarom heb ik jarenlang gedacht dat het misschien maar het beste was om dit ongenoegen van mij met rust te laten. Waarom zou je je druk maken als je toch geen uitgewerkt alternatief hebt?

Maar het lijkt me dat we nu niet meer heen kunnen om de werkelijke meningsverschillen over hoe we het socialisme moeten bereiken, zoals die in de linkse en arbeidersbeweging bestaan, om zo nieuwe inzichten te kunnen ontwikkelen. We kunnen het beste beginnen met een onderzoek van onze eigen politieke ervaringen om te zien welke algemene conclusies we op basis hiervan kunnen trekken. We moeten ontdekken waarmee we eigenlijk bezig zijn zonder vantevoren al de juistheid daarvan te claimen en zonder onze zwakheden te verhullen.

Dit is allemaal de invulling van de plot van het verhaal, die als volgt kan worden samengevat: hoe ik denk dat er fouten zitten in de leninistische en trotskistische benadering van de organisatie-kwestie; hoe ik denk dat de uitgangspunten van het leninisme en het trotskisme, die tegenwoordig in de linkse beweging vrij algemeen aanvaard zijn, over wat het betekent om socialisties te zijn, momenteel onze energie en onze zelf-activiteit blokkeren en het moeilijker maken dat het socialisme veel mensen aanspreekt; waarom ik denk dat de vrouwenbeweging suggesties te bieden heeft over nieuwe mogelijkheden voor een sterke socialistische beweging.

Ik wil beginnen met iets te zeggen over de uitdaging die de vrouwenbeweging volgens mij betekent voor de gangbare opvattingen over hoe revolutionaire socialistische zinnen zouden moeten organiseren. Dit heeft betrekking op hoe theorie wordt opgevat, hoe de politieke organisatie haar verhouding tot andere bewegingen ziet, hoe men denkt dat het bewustzijn verandert, hoe het werkterrein van de politiek afgebakend wordt, hoe individuele socialistische zinnen zichzelf en hun relatie tot andere mensen zien, nu en in het verleden.

Ik zie dit niet als een kwestie van de ene biologische mensensoort (vrouwen), die zitten af te geven op de andere biologische mensensoort (mannen). Het feminisme is voor mij een beweging om op te komen voor de belangen van de vrouwen als sekse. Maar meer nog is het een middel om het begrip en het inzicht, die zich door de onderdrukkingssituatie niet kunnen ontplooiën, te ontwikkelen en te verbreiden. De beweging voor vrouwenbevrijding is onderdeel van het scheppen van een samenleving waarin geen vormen van overheersing meer bestaan, en deze samenleving kan niet los gezien worden van haar opbouwproces.

De relaties tussen mannen en vrouwen hebben zich ongetwijfeld gewijzigd in de loop der geschiedenis, samen met de grote sociale bewegingen waarin de productie en reproductie van alle middelen van het maatschappelijk leven en het materiële bestaan getransformeerd zijn. Dat be-

tekent niet dat sekse-relaties gereduceerd kunnen worden tot economische veranderingen in hoe de dingen geproduceerd worden, of dat ze gezien kunnen worden als een functie van biologische onderscheid. We weten heel weinig over de vormen die deze relaties hebben aangenomen voor de meeste mensen in het verleden. Maar socialistische-feministen zijn de noodzaak gaan benadrukken van het bestuderen van de seksuele arbeidsdeling en de machtsverhoudingen binnen familiërelaties zoals die zich in de geschiedenis hebben voorgedaan. We pleiten dus noch voor een biologische universele soort van relatie, noch voor een relatie die totaal afhankelijk is van veranderingen in de productiewijze.

Potentieel is het marxisme een waardevol middel om te begrijpen hoe historische veranderingen ons leven beïnvloeden en hoe we ingeperkt worden door deze ontwikkelingen en er tegelijkertijd zelf aan bijdragen. De huidige gestalte van het marxisme is zelf ook gevormd door de krachten en dilemma's die voor de socialistische zinnen in het verleden centraal stonden. De opkomst van de vrouwenbeweging heeft de onderontwikkeling van het marxisme aangetoond met betrekking tot relaties tussen de sekse, en het verband tussen die onderontwikkeling en de vrouwenonderdrukking binnen links. Dat betekende dat socialistische vrouwen, binnen en buiten linkse groepen, het gezag van mannen ter discussie stelden om het marxisme te vormen naar hun beeld en gelijkenis. De imperatieven van het feminisme vereisen dat we veel aspecten van het marxisme vernieuwen.

De ervaring van het feminisme was dat de specifieke onderdrukking van vrouwen als sekse een onafhankelijke beweging nodig maakt om ons te ontwikkelen en een nieuw kollektief vrouwenbewustzijn te verwerven, of dit nu gezien wordt als separatistisch of als autonoom. Bea Campbell heeft beschreven hoe deze autonomie in de praktijk vanaf het begin gedefinieerd werd als autonomie ten opzichte van de mannen. Impliciet hierin was echter de benadrukking van sekse-relaties als een door het socialisme verwaarloosd sociaal strijdterrein. Het ging verder dan alleen een bevestiging van onze vrouwelijkheid. In het omschrijven van wat specifiek aan ons als sekse was, veranderden we noodzakelijkerwijs de grenzen van de identiteit.

"Het feminisme identificeert noodzakelijkerwijs zowel de subjeektieve als de objektieve bestaansvoorwaarden als politieke problemen. Met andere woorden de persoon werd een politiek probleem. Dit was een aanval op de politieke praktijk die revolutionaire mensen beschouwt als agenten in plaats van subjekten. Het feminisme stelt dat de in de praktijk beleefde onderdrukkingsrelaties, de manier waarop mensen onderdrukt worden, een centraal probleem moet worden voor revolutionaire strategie. (Het staat hierin niet alleen, maar het is het meest coherent en vasthoudend hierin.) Dit moet leiden tot een vorm van massale betrokkenheid, tot een ontwikkeling van bereidheid." (Bea Campbell, 'Sweets from a stranger'. In: 'Red Rag', nr.13, p.26.)

De macht van definities en iconen

Met deze tussenkop doel ik niet op de noodzakelijke pogingen die we allemaal moeten doen om de verschillende aspecten van de werkelijkheid te definiëren en te onderscheiden. Ik doel op de valse macht die ons ervan weerhoudt om na te denken over de kompleksiteit van wat er gebeurt door het te vangen in een categorie. Alle opmerkingen moeten gemaakt worden in termen van de categorieën. Als ze eenmaal een etiketje opgeplakt hebben gekregen, kunnen historische situaties en groepen mensen heen en weer geschoven worden en in vakjes worden opgeborgen; de ongeschreven etikettes worden gewoon uit het spel genomen. Ze bestaan niet. Op de etikettes staat bijvoorbeeld "ultralinks", of er is sprake van duif maar ongevaarlijke "progressieve mensen". Schuld bij associa-

tie is gebruikelijk — het stalinistische gebruik van de term "sociaal-fascistische" is wel het beruchtst — maar ook de trotskisten hebben zo hun eigen taalgebruik. Het is een spel van de "goeien" en de "kwaaien" en de "kwaaien" moeten natuurlijk verliezen. Elk etiketje heeft z'n eigen vakje. Kritiek op bepaalde organisatievormen moet in het vakje "anarchisme", het ter discussie stellen van een bepaalde opvatting van leidinggeven valt onder "spontaneïsme", sommige "kwaaien" hebben een vreselijke erfelijke ziekte, met het etiket "middle class" of "burgerlijk". Ze hebben slechts één kans op overleven: lid worden van de zus-of-zo partij. Het klinkt allemaal absurd wanneer het zo gesteld wordt. Het is een absurde bezigheid. Maar toch heeft het etikettes plakken een reële macht in de huidige linkse beweging. Het leidt de aandacht af van vragen naar wat er aan de hand is. Het maakt dat mensen zich klein en dom voelen. Het maakt deel uit van de ontkrachting van de eigen ervaringen, die tegenwoordig zo'n belemmerende faktor vormt in veel aspecten van de linkse politiek. Het ontleent zijn kracht deels aan het merkwaardige gebrek aan zelfkennis dat de linkse beweging heeft met betrekking tot haar eigen waarden. De macht van het definiëren wordt gereduceerd zodra deze zelf beschreven wordt. Maar de stilten in het leninistische politieke taalgebruik maken het onmogelijk om deze verborgen machten aan het licht te brengen. Ze maken het ook moeilijk om in te zien dat achter bijvoorbeeld de trotskistische benadering van de geschiedenis een persoonlijke visie ligt. Deze visie hanteert bepaalde concepten van bewustzijn, leiding, en de veronderstelde vorm die de strijd voor het socialisme zal aannemen. Het is een zelfbevestigend systeem, waardoor het erg moeilijk is om het in zijn eigen termen te bestrijden.

Individuele bedoelingen worden in de praktijk altijd overstemd door de organisatie. Deze keuzen worden zelden duidelijk uitgesproken, de oppositie wordt veroordeeld als "achterlijk" of "opportunisties" of zoiets, of onder het mom van een nep-objektiviteit van "reformisties" of "centristies" wordt zij karikaturaal afgeschilderd als moreel slecht. Dit taalgebruik wordt je aangeleerd. Het maakt deel uit van de scholing over hoe je je moet organiseren. Deze woorden horen tot je werkgered- schap. De namen hebben een zekere fascinering als je probeert er doorheen te kijken naar de diverse realiteiten die ze verhullen. Maar ook dit geneeften is een truuk. Het kanaliseert de fantasie en houdt de gedachten binnen nauwomschreven grenzen. Het heeft de prettige intensiteit van theologische disputen over de leer. Het spel gaat erom hoe goed je bent in het uittrekken van de kleine stukjes elastiek. Maar als je helemaal in dit spel opgaat word je doof voor de ervaringen van andere mensen en blind voor hun mogelijkheid tot zelf-activiteit. Deze discipline intimideert iedere oppositie en draagt in feite bij tot de angsten die we allemaal hebben in een competitieve kapitalistische maatschappij over onze onmogelijkheid om zelf te denken en te handelen.

Hoewel de leninistische linkerzijde discussies over haar persoonlijke waarden en zelfbeeld schuwt, draagt zij natuurlijk toch in beelden en opvattingen een versie met zich mee over wat het betekent om een socialist te zijn. Allerlei soorten stoffige ikonen schuilen achter de publieke façade. Die moeten we aan het licht brengen. Als we die in de openbaarheid hebben gebracht kunnen we zien of we werkelijk zo willen zijn en of dit veel mensen ertoe zal brengen om socialisties te willen worden. Wat moeten we bijvoorbeeld met al die vergelijkingen met negentiende-eeuwse legers die in ordelijke formaties opmarcheren en zich knap weten terug te trekken op bevel van de officieren? Waarom is er zo'n afkeer van gezelligheid, alsof gezelligheid haast gevaarlijker zou zijn dan het kapitalisme zelf? Het kan best zijn dat we af en toe moeten trainen en dat gezelligheid niet toepasselijk is voor sommige strijd-standigheden. Maar de afkeer ervan lijkt me nogal onevenwichtig.

Het lijkt of de angst bestaat dat gezelligheid de mensen afhoudt van de echte politiek. Ik denk dat het eerder andersom is. Als we vasthouden aan een versie van het socialisme die de gezelligheid uitbant, zal dit

socialisme de meeste mensen niet aanspreken, gezien het feit dat de meeste mensen, inclusief arbeiders en arbeidsters, er in hun leven toch wel behoorlijk aan gehecht zijn. Waarom zou de heersende klasse het monopolie op gezelligheid moeten hebben?

"Gedurende de stakingen tegen General Electric in 1974 vestigden vrouwen in Heywood, Lancashire, haar stakingspiket in een leegstaand huis van het bedrijf, dat juist buiten het fabrieksterrein stond. Ze legden er kleden in en brachten kookgerei mee en versierden zelfs de schoorsteenmantel met bloemen. Ze bewoonden het stakingspiket." (Bea Campbell en Sheila Rowbotham, 'Women workers and the class struggle'. In: 'Radical America', vol.8, nr.5, sept.-okt.'74, p.63.)

Waarden zijn niet alleen impliciet in attitudes maar ook in het donkere schimmige beeld van de individuele revolutionair. Deze individuele militant verschijnt als een eenzame figuur zonder banden, beroofd van huiselijke emoties, die hard is, rechttop, zelfstandig, beheerst, zonder tijd of mogelijkheid om liefde uit te drukken, zonder tijd om te eten, en voor wie vriendschap een luukse is. Als dit onze versie is van wat het betekent om een socialist te zijn, houdt dat in dat we het socialisme zien als beperkt tot een professionele elite die deze eksentrieke kwaliteiten in zich kan verenigen. Leden van deze elite zullen in de eerste plaats voornamelijk mannen zijn, want als het slechts een minderheid onder de mannen aantrekt, past het nog minder vrouwen. Nu het hun opdracht is de zware last te dragen van een hoger bewustzijn, zullen de leden van deze elite geneigd zijn om de mensen om hen heen te bekijken als (in het ongunstigste geval) slecht, lui, verteed door de behoefte aan materiële verrijking en spijziek vertier, of als (in het gunstigste geval) onwetenden die naar een hoger nivo opgetrokken moeten worden. Bij dit optrekken vallen de zwakken van geest af, de genoegzamen trekken zich terug in gezelligheid, en alle verdenkingen van de elite worden bevestigd. Omdat zij uitverkoren zijn kunnen zij op niemand steunen en omdat zij uitverkoren zijn moeten zij alles doen. En altijd drukt op hen de last van de verantwoordelijkheid, en van het verraad en de onverschilligheid van alle anderen.

Het is een koude, kale visie van opoffering en ontbering die als zij zo expliciet uiteengezet wordt een karikatuur lijkt. Niettemin roept het bij de huidige linkse beweging wel tekenen van herkenning op. Het heeft zeker iets te maken met de vreemde dingen die kleine jongens worden aangedaan in hun voorbereiding op hun manzijn in het kapitalisme. Meer in het bijzonder biedt het een beeld van een nostalgies en romanties verlangen naar de onbezoedelde helderheid die gezien wordt als 1917. Hoe vaak moeten we nu nog zeggen dat we niet meer in het Rusland van het begin van de twintigste eeuw leven voordat dat als werkelijkheid wordt gevoeld? De tsaar is dood!

Zelfs de anarchisten en anarcho-sindicalisten hebben zich rond deze toppen geschaard waar macht volgens hen in dwang verkeert. Zij maakten zich meer zorgen over de korrumpeling van degenen die de macht hebben — inclusief de kommunisten en de trotskisten en hun onderdrukking van het volksverzet. Maar in deze kritiese nadruk op de leiders en hun momenten van confrontatie hebben ze niettemin de meeste mensen, inclusief de meeste vrouwen, uitgesloten van hun versie van de geschiedenis. De dramatische konfliktmomenten worden uit hun langere termijn-kontekst gelicht, het heen en weer gaan van het verzet, dat zo opvalt als je je op vrouwenlevens richt.

De vraagstukken die de vrouwenbeweging opwerpt liggen dus niet simpel op het nivo van programma's en grondslagen. Dat is de reden waarom we nooit goed antwoord wisten te geven op de agressieve vraag van mannen in linkse groepen in de begintijd: 'Wat willen jullie dan precies?' Het meningsverschil gaat over het taalgebruik in de politiek. Het gaat over hoe we nadenken over wat we aan het doen zijn; hoe we onszelf his-

tories situëren; hoe we onszelf en elkaar zien in relatie tot de beweging voor verandering en hoe we de vormen van verzet tegen de kapitalistische maatschappij zien. Deze vragen leggen fundamentele meningsverschillen bloot over hoe je de strijd voor het socialisme organiseert en wat de verhouding van partijen tegenover andere bewegingen is. Ze hebben te maken met de macht om te definiëren wat politiek is.

Het probleem van de democratie

Als er een ideale gelijke relatie zou zijn tussen organisaties en bewegingen zouden we gewoon onze sterke en zwakke punten bij elkaar moeten brengen en aan de slag gaan. Helaas ligt het niet zo simpel. Vooral het bolsjewisme heeft een lang en sinister dossier op dit gebied, en het is te makkelijk om dat allemaal af te schuiven op Ome Jozef (Stalin). Meer recent hebben de linkse groepen de laatste tien jaar vaak in de fout gezeten, maar dat lijkt ze alleen maar zekerder van zichzelf te maken dat zij het meest volledige begrip hebben. Men zou een begin kunnen maken met het overstijgen van deze absurde paradox als de leiders van die organisaties niet zo onwillig waren om toe te geven dat ze fout waren, dat ze iets geleerd hebben of iets anders niet wilden leren als gevolg van angsten en misvattingen. Het moet toch heel gewoon zijn dat mensen zo iets kunnen toegeven, niet om zich de haren uit het hoofd te trekken van schuld en spijt, maar als een basis om als gelijken te kunnen samenwerken. Maar ik denk dat een leninistische organisatie (en hier is de naam wel belangrijk) niet kan samenvallen met zo'n gelijkheid, ondanks de goede bedoelingen van individuele leninisten.

Want hoewel leninistische en trotskistische groepen de noodzaak erkennen om te leren van de arbeidersbeweging, denk ik dat ze stiekem eigenlijk geloven dat ze het toch al beter weten. Waarom zouden ze er tenslotte zijn als ze het niet beter wisten? Wat zou anders het verschil zijn tussen een lid en een 'simpatisant'? Naast deze innerlijke overtuiging is er een aanvaarding van de hiërarchie binnen de organisatie zelf. Als leden beter weten dan niet-leden, dan weten de leiders beter dan de leden en is de wereld een ordelijk geheel. Waarom zouden er anders leiders nodig zijn — alleen omdat ze er nu eenmaal al waren? Zo'n gedachte leidt tot een onduidelijk gevoel van onzekerheid. Weg ermee — dergelijk gepyschologiseer leidt alleen maar tot somber cynisme.

Maar daar hebben we het democraties centralisme, dat prachtige middelje waarzonder het onmogelijk zou zijn dat iedereen alles tegelijkertijd deed. Wij weten wel wie de vijand is. Dit is je ware socialistische democratie, niet van die liberale onzin. En we hebben toch zeker geleerd van de misdaden van het stalinisme? We staan toch zelfs fractievorming toe? Of niet soms?

Het democraties centralisme was een van de discussiepunten die in 1956 opgeworpen werden door de mannen en vrouwen die uit de Kommunistische Partij van Groot-Brittannië stapten om het toenmalige Nieuw Links te vormen. Zij stelden dat het inherent ondemocratisch was. Achter de versies van het democraties centralisme in de trotskistische groepen en het neotrotskisme van de SWP (Socialist Workers Party, voorheen International Socialists; waarbij Rowbotham korte tijd aangesloten is geweest — vert.) van tegenwoordig ligt de overtuiging dat het een neutrale vorm is die aangepast kan worden aan een niet-stalinistische kontekst. Hiermee samen hangt het geloof dat het fundamentele probleem van het bereiken van het socialisme in de eerste plaats het opbouwen van een leiding is, door middel van het scheppen van een 'efficiënte' organisatie.

W.I. Lenin

WAT TE DOEN?

Brandende kwesties van onze beweging

Amsterdam MCMLXXII

Richard Kuper stelt in 'Organisation and participation' het onderscheid tussen efficiëntie en democratie ter discussie. Hij wees op de manier waarop leninistische groepen nog altijd geneigd zijn om de criteria voor succes terug te brengen op een oude-stijl managers-koncept van efficiëntie ten koste van de democratie, terwijl de echte, moderne managers allang de 'efficiëntie' van beperkte vormen van participatie hebben ontdekt.

Wat betreft de 'efficiëntie' van het democraties centralisme zegt hij dat de kwestie van de mate van centralisatie die men nodig acht afhangt van onze beoordeling van de aard van de taak waar we voor staan. Het vereist ook dat we een heel algemene mate van overeenstemming hebben. Als die niet aanwezig is, is het 'democraties centralisme' alleen maar een middel om oppositie in te dammen. Richard Kuper stelt dat als het gepresenteerd wordt als een absolute regel, het concept er zelf toe neigt een structuur te scheppen die "als geen andere kwetsbaar is voor een zekere vorm van degeneratie en die buitengewoon moeilijk te regenereren is." (Richard Kuper, 'Organisation and participation'. In: 'Socialist Review', juli-aug. '78, p.36. Dit is het theoretische blad van de SWP — vert.)

Of we nu een meer reukelijke of een preciezere interpretatie van het democraties centralisme voorstaan, of een meer relativiserende opvatting van de verhouding tussen centralisme en democratie, of dat we met Ralph Miliband van mening zijn dat het "altijd gediend heeft als een nuttig instrument voor autoritaire partijstructuren" (Ralph Miliband, 'The future of socialism in England'. In: 'The Socialist Register', 1977, p.50) en gewoon afgeschaft moet worden, we moeten toegeven dat de ervaringen van deze eeuw erop wijzen dat het geen neutrale vorm is. Er is in de praktijk iets heel raars mee aan de hand. Dit was niet alleen een kenmerk van het stalinisme, maar ook van de recentere ervaring van de trotskistische groepen in het laatste decennium. Het is bijvoorbeeld merkwaardig dat de harde kern van de leiding van deze groepen zichzelf ondanks een serie paleisrevoluties voor eeuwig in het partijcentrum hebben weten in te graven en dat afgebroken stukjes van de leidingen opnieuw boven komen in de splintergroepjes. Ze hebben een permanent voordeel op elke beginnende oppositie omdat ze midden in het communicatie-web zitten en vlugger maatregelen kunnen nemen om tegenstand voor te zijn dan mensen die verspreid zijn over verschillende afdelingen en distrikten. Ook zijn ze bekend — en je kunt ze maar beter kennen ook!

Zelfs als het af en toe een beetje te heet wordt aan de top is er nog een uitweg. De leden — die stakkers die alsmaar rondrennen en zere voeten krijgen om de verkoopcijfers van de krant te vernemen, trap-op trap-af in al die arbeidersflats, en ontvelde handen krijgen om ont-snappende 'simpatisanten' weer over de balkons naar binnen te hijsen... Nou, die hebben een neiging om in een sleur te raken. De leiding niet natuurlijk. Het is aan de leiding om op te letten wanneer dit gebeurt en dan naar 'de klasse' te duiken en de leden weer in het gareel te schoppen. Zoef — Superman! De zielige leden kijken toe, onder de indruk. Sommigen mopperen wat. Waarom geldt het democraties centralisme niet voor de leiding? Omdat de leiders het beter weten. Hoe zouden er anders leiders kunnen zijn? Zoef, daar gaat Superman weer; hij doet alleen zijn plicht. Hoe weet de Superman-leiding wanneer ze naar de voorhoede-sektoren van de klasse moeten zoeven? Omdat ze de leiding zijn natuurlijk. Paf! Daar liggen de arme leden. De gezelligheidstipes vallen af om troost te zoeken in praatgroepen, terwijl de zenuwlijers hun toevlucht nemen tot therapiegroepen. De hardnekkigen vormen een kopie in een splintergroep. En de leiders gaan zoef-zoef terug naar het partijcentrum.

Daar zitten ze dan weer prinsheerlijk met een nog gestegen prestige door het patent dat ze nu hebben op 'de klasse'. Geen wonder dat de

leiders van leninistische groepen zitvrees hebben. Ze worden nog verder gelegitimeerd door het respect voor leiders in het leninisme en door de opvatting dat, zoals de leden het beter weten dan niet-leden, de leiders het beter weten dan leden die in de oppositie gaan. Prakties kunnen zich democraties presenteren en hun neuzen laten tellen. Zo kunnen ze snel geïsoleerd worden. Maar zelfs als de oppositie gebaseerd is op een actie, een beweging, een vakbonds- of een buurtactie, is er een sterke mogelijkheid dat de positie van de leiding de overhand zal houden. Het individuele lid ziet zich gekonfronteerd met een gespleten loyaliteit: steun aan een autonome groep of aan de organisatie. Volgens de theorie is de Partij belangrijker. De keuze is dan, ofwel uit de organisatie stappen (hetgeen van binnenuit lijkt op het vaarwel zeggen van de socialistische politiek zelf), ofwel het partijcentrum negeren (in welk geval het democraties centralisme dus onwerkbaar is gebleken), ofwel de lijn aksepteren. Hoe onsektarisch deze socialist dus ook is, hij of zij heeft erg weinig keus en heeft een politieke ideologie die het aksepteren van de partijdiscipline meer sanktionneert dan de zelf-activiteit van andere mensen helpen te ontwikkelen.

Ik wil hier niet tegenover stellen dat de vrouwenbeweging het antwoord heeft gevonden op hoe we ons moeten organiseren. Maar het moet zeker opgemerkt worden dat de vrouwenbeweging wel een middel gevonden heeft om de verbanden in stand te houden in een tien jaar durende groei-periode en dat telkens weer andere spontane initiatieven zijn genomen door een zeer groot aantal vrouwen binnen de beweging. Ik houd wel vol dat de organisatievorm die je kiest niet 'neutraal' is, het heeft zekere gevolgen. Dit is binnen links in toenemende mate erkend sinds het eind van de zestiger jaren. Als je een hoge mate van centralisatie akseptert en jezelf definieert als beroepsrevolutionairen die zich bovenal concentreren op de centrale taak van het grijpen van de macht, verminder je noodzakelijkerwijs de ontwikkeling van de zelf-activiteit en het zelfvertrouwen van de meeste betrokkenen. Omdat voor de vrouwenbeweging de ontwikkeling van dit zelfvertrouwen en verantwoordelijkheidsgevoel voor ons eigen leven als een prioriteit werd gezien, werd dit een onderdeel van de opbouw van de beweging zelf. Het enorme gewicht van de innerlijke passiviteit, die het gevolg was van de bijzondere aard van de onderdrukking van de betrokken vrouwen, betekende dat de pogingen tot strijd, zowel tegen de persoonlijke vormen van de mannelijke overheersing als tegen onze onderdrukking binnen de kapitalistische maatschappij, onlosmakelijk werden van de strijd tegen de wijzen waarop deze verinnerlijkt waren. We moesten leren om van onszelf en van andere vrouwen te houden, zodat we elkaar konden vertrouwen zonder terug te vallen op mannen. We neigden derhalve tot kleine groepen, kringen in plaats van rijen, centra alleen ten behoeve van informatie en onderzoek, open nieuwsbrieven. De poging om te voorkomen dat individuele vrouwen geïsoleerd werden in uitzonderingsposities, als woordvoerders of als 'deskundige' freaks, de noodzaak voor onze eigen beweging, en de gevoelens van zusterschap kwamen allemaal voort uit dit inzicht.

Ik suggereer niet dat het uniek voor vrouwen is om zich hiermee bezig te houden of dat dergelijke vormen biologies bepaald zijn. Ik geloof juist dat het probleem hoe mensen hun passiviteit, zelfhaat en gebrek aan zelfvertrouwen, types voor het moderne kapitalisme, kunnen overwinnen, cruciaal is voor de opbouw van een socialistische beweging — hetgeen niet betekent dat het erkennen hiervan als een centraal probleem het ook oplost.

Fundamenteel aanvaardt de vrouwenbeweging een vorm van 'participatie-democratie' die een lange traditie heeft van democratische religieuze groepen tot het Amerikaanse Nieuw Links van het eind van de jaren zestig en de anti-autoritaire stromingen in de studentenbeweging. De problemen van participatie-democratie zijn evident. Als je niet aanwezig kunt zijn, kun je niet participeren. Iedereen die de volgende keer komt kan de beslissing van de vorige keer ongedaan maken. Als er heel weinig mensen komen, zitten zij met de verantwoordelijkheid. Het is een

heel open situatie en iedereen met een gave voor emotionele chantage of een overtuiging van de noodzaak tot interveniëren kan dat doen zonder gered te worden door een of andere geaccepteerde procedure. Participatie-democratie werkt alleen als iedereen een zeker geven en nemen wil aanvaarden, een respect voor elkaars ervaring, een verlangen en een behoefte om met elkaar verbonden te blijven. Als dat aanwezig is kan het heel goed werken. Indien niet, kan het een traumatische proces zijn. Maar ondanks duidelijke gebreken legt de 'participatie-democratie' de nadruk op de gedachte dat iedereen evenveel verantwoordelijkheid draagt en dat iedereen moet participeren. Het leidt niet tot een legitimerend respect voor permanente leiders of woordvoerders.

Het is gewijzigd in de praktijk van de vrouwenbeweging doordat vrouwen andere organisatieconcepten inbrachten vanuit buurtgroepen, vakbonden, de Labour Party, de CP en trotskistische en maoïstische groepen. Soms werden deze met wantrouwen bekeken of eenvoudigweg afgewezen als door mannen gedomineerd. Maar in gevallen waarin de vrouwenbeweging sterker was en meer zelfvertrouwen had hebben we deze ideeën in ons op kunnen nemen en de waarde van sommige punten van kritiek kunnen erkennen. De levensvatbaarheid van de vrouwenbeweging kwam deels voort uit haar openheid. Wat we in de praktijk deden was het aanpassen van verschillende organisatievormen aan onze eigen omstandigheden. Dit schakelt het gevaar van 'subsistentie' niet uit, of van centra die het contact verliezen met plaatselijke groepen, of van kleine groepjes mensen die al het werk doen, of van mensen die niet weten wat andere mensen aan het doen zijn. Alle problemen van de democratie verdwijnen niet opeens als bij toverslag. Maar het kan wel leiden tot een benadering van het organisatievraagstuk die bereid is bepaalde vormen te beproeven en ze uit te kiezen of af te wijzen al naar gelang de situatie, in plaats van uit te gaan van een universeel korrekte manier. Het betekent ook dat de 'beweging' altijd naar buiten gericht is. Als vrouwen in aanraking komen met het feminisme kunnen zij haar eigen wijze van organisatie kreëren afhankelijk van haar behoeften. Het is van het grootste belang om deze flexibiliteit te behouden. Het betekent dat bijvoorbeeld groepen van vrouwelijke kunstenaars of groepen vrouwen die een kinderdagverblijf opzetten of vakbondsvrouwengroepen voor zichzelf besluiten welke structuur het bruikbaarst is.

De vrouwenbeweging heeft met de 'anti-autoritaire' bewegingen van de late zestiger jaren een hang naar een democratie-begrip gemeen dat niet slechts bepaalde formele procedure-vereisten erkent. Natuurlijk is het gevaar hiervan een volledig verwerpen van ieder begrip van hoe deze formele procedures histories in gebruik zijn geraakt. Als de eerste golf van geestdrift voorbij is, is het vaak handig om ze te hebben. Maar als onze reactie hierop is een simpele afwijzing van 'anti-autoritaire' bewegingen als naïef en alleen maar onwetend over de 'korrekte' politieke procedure, gaan we voorbij aan een benadering die een diepere betekenis van het begrip democratie in zich draagt. Gekonfronteerd met de oppositie van vrouwen en arbeiders in Lotta Continua, een Italiaanse revolutionaire organisatie, maakte Adriano Sofri, haar oprichter en onbetwiste leider, een zelfkritiek. Hij zei dat democratie niet alleen te maken had met het formeel ter discussie stellen van organisatie-theorieën, wat de politiek nog altijd overliet aan de profs. Het had ook te maken met het onderzoeken van zijn eigen gevoel van professioneel-zijn. Het betekende het openbaar maken van zijn eigen capaciteit tot overleven en niet worden afgeschrikt door politieke tegenstanders. Hij kon niet langer zijn toevlucht nemen tot de objectiviteit van de socialistische theoreticus. Zijn verlangen naar macht kon niet langer de vaderlijke rechtvaardiging van verantwoordelijkheidsgevoel aannemen. Hij had het vreemde gevoel dat de geschiedenis zich herhaalde. Hij vergeleek de tegenstand waarmee hij nu gekonfronteerd werd met zijn eigen oppositie, samen met anderen, tegen de leiding van de kommunistische Partij in 1968. Dit was geen "konflikt over een politieke lijn, maar een

konflikt over waar politiek überhaupt over moet gaan". (Adriano Sofri, 'Italy 1977-78: Living with an earthquake'. Red Notes Pamphlet, z.j., p.95. Zie ook de kritiek van vrouwen van Lotta Continua op de reactie van de leiding op het feminisme.)

De leninistische goocheltruc

Waarden, houdingen en organisatievormen worden gedragen en herschapen door mensen in de wijzen waarop zij zich verenigen. We leren niet alleen van wat er gezegd wordt of wat we lezen, maar ook van onze relatie tot andere mensen. Dit proces houdt niet op geheimzinnige wijze ineens op als we ons willen organiseren om een socialistische samenleving te scheppen.

Onze ontmoetingen met andere mensen in het kapitalisme zijn niet vrij, open en gelijkwaardig. Maar er zijn verschillende graden van ongelijkheid, afstandelijkheid en dwang in deze relaties. Deze gradatieverschillen maken het mogelijk om je voor te stellen hoe de zaken zouden kunnen veranderen. Ze maken de kieren wijder die de ziel verlichten.

Als onze verbeelding gesteund moet worden door onze vereniging, moeten de manieren waarop we samenkomen en samenwerken en samenvoelen zich ontwikkelen, niet uit onze ervaringen met de meest repressieve en autoritaire relaties, maar uit onze ervaringen van meer liefde, vrije manieren van contact met anderen en van handelen.

Een fundamenteel kenmerk van Lenin's partijconcept ligt in de mogelijkheid van de Partij om de beperkte, ongelijkwaardige kennis en ervaringen met betrekking tot een alternatief voor het kapitalisme die leven onder de verschillende delen van de arbeidersklasse en onder de groepen mensen die hen steunen, bij elkaar te brengen, te verspreiden en te overstijgen. Welnu, dit is duidelijk een reëel en geweldig probleem. We zijn beperkt en afgesneden door onze specifieke ervaringen van onderdrukking en door onze onderlinge belangentegenstellingen. Het meningsverschil gaat er nu juist over hoe dit het beste overwonnen kan worden.

Laten we eens een ogenblik doen alsof er werkelijk een revolutionaire partij was die alle elementen bijeen bracht die het verst gevorderd of het meest ontwikkeld waren in hun oppositie tegen de kapitalistische maatschappij. Waarom volgt uit het samenbrengen hiervan in deze veronderstelde ideale Partij dat hun beperkingen overstegen worden in plaats van gedeeltelijk weerspiegeld en gereproduceerd? Als er geen bewuste erkenning is van de noodzaak om politieke vormen te scheppen en te ontwikkelen die trachten de ongelijkheden te overwinnen en het volledige potentiële van alle socialistische tot bloei te brengen, wat verhindert dan, behalve morele beperkingen, dat de macht zich bij enkelen concentreert? Hoe kunnen de reële antagonismen, die de bron van verdeeldheid zijn onder onderdrukte mensen in het kapitalisme, binnen de Partij verdwijnen? Gaat men er dan niet van uit dat de Partij een eilandje is?

Als we neerdaalen uit de hemel van de ideale Partij naar de meer aardse groepen en partijen is het beeld nog somberder. Centrale Komitees worden als een stel konijnen door een reeks interne en fraktie-dokumenten, en hoe kleiner de partij, des te groter de haast. In zulke omstandigheden is de druk om de ongelijkheden binnen de organisatie te vergeten, op jacht naar het einddoel, zeer groot. Maar de theorie over wat een leninistische Partij moet zijn biedt nauwelijks enige ruimte om de mensen te helpen op een gelijkwaardiger basis te participeren, laat staan om hun potentiële te ontwikkelen. Zonder enige theorie of structuur lijkt

DE LENINISTIESE GOOCHELTRUUK

het mij idealistische dwaasheid om te verwachten dat 'de Partij' deze machtsongelijkheid die we in het kapitalisme bestrijden kan overwinnen in plaats van simpelweg te reflekteren en zelfs te versterken.

Het argument tegen deze kritiek was steeds te ontkennen dat 'de Partij' of 'partijen' plekken moesten zijn waar mensen iets anders ervaren dan de relaties die het kapitalisme beheersen. Deze akelige stand van zaken wordt voorgesteld als noodzakelijk voor het grijpen van de macht door de arbeidersklasse. Maar om deze konklusie te bereiken steunt men niet op de arbeidersklasse, maar op 'de Partij', die Lenin's woorden heeft geërfd middels één proces dat lijkt op apostoliese opvolging.

De bewegingen van zwarten, flikkers en vrouwen hebben kritiek die dichter bij huis is, want zij wijzen op de ongelijkheid binnen de leninistische organisaties. Zij eisen dat daar nu verandering in komt. Deze veranderingen vereisen een onderzoek naar hoe ongelijkheden van het werkelijke leven (in tegenstelling dus tot ideale interpretaties) genegeerd en gekontinuseerd worden binnen socialistische partijen. Zij stelden dat het niet voldoende is om te verklaren dat mensen niet 'bevooroordeeld' moeten zijn. De socialistische organisatie moet verenigingsvormen kreëren die het seksisme en racisme binnen eigen kring actief trachten te overwinnen. Het is steeds moeilijker geworden om deze eisen af te wijzen als 'utopies'. Dat leidt niet alleen tot ledenverlies, de eisen komen ook steeds weer terug.

Nu zijn de problemen van onderlinge verhoudingen binnen de Partij in het verleden wel bediscussieerd door leninistische organisaties, ofschoon niet in deze termen. Ze werden gezien als bijzondere deformaties die konden ontstaan en die dan moesten worden aangepakt. Histories gezien lag de nadruk in de Kommunistische Partij op de verhouding tussen arbeiders en kleinburgerlijke intellectuelen (voornamelijk mannen). Meer onlangs was het een pijnlijk onderwerp in de Socialist Workers Party, vanwege de pogingen om de klassebasis van deze partij te veranderen. Zowel de Communist Party als de Socialist Workers Party baseerden zich formeel op politieke scholing en informeel op schuldgevoelens om te trachten het zelfvertrouwen van kleinburgerlijke intellectuelen in te perken. Soms werd dit gebruikt door één groep kleinburgerlijke bestuurders tegen een andere, of door permanente bestuurders tegen intellectuelen die de centrale burokratie zouden kunnen bedreigen. Het werd ook wel gebruikt — en dat is begrijpelijker — door arbeiders als een verdediging tegen het gevoel onwetend te zijn en vernederd te worden door het gebruik van theorie als een vorm van macht van de intellectuelen tegen hen gericht. Maar wat de redenen ook waren, deze negatieve controle door middel van de publieke orkestratie van persoonlijke schuldgevoelens heeft een vreselijke geschiedenis met rampzalige consequenties. Het is zeker niet veroorzaakt door het leninisme. Bijvoorbeeld schuldgevoelens tussen zwarten en blanken, vrouwen en mannen, flikkers en hetero's, verziekten het Amerikaanse Nieuw Links in het eind van de zestiger en het begin van de zeventiger jaren. Het leninisme houdt de extremen van deze reactie op machtsverhoudingen zelfs nog binnen de perken. Maar dat is niet hetzelfde als het zoeken naar oplossingen door rechtstreeks naar de bronnen van de tegenstellingen te gaan die die schuldgevoelens veroorzaken en ze zich vrijelijk te laten uitdrukken, hetgeen vertrouwen impliceert in de verbeeldingskracht van mensen om zich in te leven in elkaars situatie en daarvan te leren.

De machtsverhouding tussen autonome bewegingen en socialistische organisaties werd niet serieus ter discussie gesteld tot in de zestiger jaren, toen het zwartenvraagstuk opgeworpen werd door de groeiende strijdbaarheid van Amerikaanse zwarten en revolutionaire bewegingen in ontwikkelingslanden. In de loop van deze konfrontatie werd de noodzaak tot zelfbevestiging van autonome bewegingen duidelijk gesteld. Dit zou van beslissende invloed zijn op de opkomst van de vrouwenbevrijdingsbeweging.

We hebben geen duidelijk alternatief van hoe de voordelen van autonome bewegingen te combineren met de kracht van een algemenere samenbinding. Maar we moeten het nu tenminste erkennen als een probleem dat aangepakt moet worden. Het leninisme 'weet' het antwoord niet. Het stelt slechts een ideale overstijging van het probleem voor.

Er is binnen het leninisme dan ook geen effectieve waarborg dat de groepen die in het kapitalisme in een overheersende positie verkeren hun voordeelspositie niet ook binnen de Partij zullen inbrengen. Erger nog, er is sprake van een ware goocheltruuk die deze inherente tendens verbergt middels de voorstelling van het ideaal van de Partij die alle belangen en vooroordelen van haar samenstellende delen overstijgt.

Dat wil niet zeggen dat we zouden moeten ontkennen dat mensen in hun eigen grieven verstrikt kunnen raken en door de bomen het bos niet meer zien. Er is altijd de neiging om die mensen aan te vallen die in hetzelfde schuitje zitten als jijzelf, omdat dat de minste moeite kost en het minste risico inhoudt. Maar we hebben het erover, hoe dit te overwinnen is. We hebben een organisatievorm nodig die een openlijke uiting van konflikt tussen verschillende groepen mogelijk maakt, en tegelijkertijd de bijzondere inzichten kan ontwikkelen die al deze verschillen tot het socialisme brengen. Want als alle vormen van onderdrukking hun eigen defensieve verdenkingen met zich meebrengen, dan is het ook zo dat alle bewegingen tegen vernedering en ongelijkheid hun eigen wijsheden ontdekken. Wij hebben een socialistische beweging nodig die vrij is van deze verschillen en die deze wijsheden voedt. Dat betekent dat de mensen in de strijd voor het socialisme hun eigen kracht positief kunnen ontwikkelen en dat ze manieren vinden om elkaar mee te delen wat we gewonnen hebben, zonder de overstijgende juistheid die het leninisme voortbrengt.

De houding tegenover machtsverhoudingen binnen socialistische organisaties heeft groot belang voor hoe die organisatie zich naar buiten toe zal opstellen.

Voorhoede en bewustzijn

Het is niet moeilijk om aan te tonen dat Lenin's opvatting van de voorhoede niet ontworpen was om het bazige socialisten makkelijk te maken, maar om de sterke en zwakke punten duidelijk te maken van de krachten van het verzet tegen het kapitalisme. In theorie bood het middel tot kanalisering, voor het bereiken van het grootste effect, van alle elementen in de strijd, niet alleen de economische strijd van arbeiders tegen ondernemers, maar alle ervaring van sociale en kulturele strijd. De gedachte was om de sterke punten van de meest vooruitgeschreden elementen de minder ontwikkelde elementen te laten ondersteunen door middel van de Partij.

Volgens één gangbare versie van deze leninistische intentie, vindt het 'vooruitgeschreden' bewustzijn per definitie zijn weg tot 'de Partij'. Deze interne definitie van de voorhoede is vaak een karakteristiek van het trotskisme. Het wordt een tautologie. De 'Partij' is de uitdrukking van het vooruitgeschreden bewustzijn, dus vooruitgeschreden bewustzijn vindt men in de Partij.

In de poging om te breken met deze enge en interne gedachte van de voorhoede heeft men herhaaldelijk getracht de voorhoede te lokaliseren in stukken strijd buiten de Partij. Dit was een internationale discussie in het trotskisme na de Tweede Wereldoorlog. In de Italiaanse linkse beweging na 1968 stelden sommige socialisten dat de strijdende arbeiders de voorhoede waren in plaats van de Partij. In Amerika in het begin van de zeventiger jaren lag de voorhoede voor het opscheppen. Ie-

dereen claimde de voorhoede te zijn: zwarten, vrouwen, flikkers. Daar kregen ze dan ook allemaal ruzie over met elkaar.

Deze opvatting van de voorhoede ging ervan uit dat het ofwel de meest onderdrukte categorie is ofwel de meest roekeloze. Het illustreert het probleem van het definiëren van de voorhoede in termen van wie er ook maar aan het strijden is.

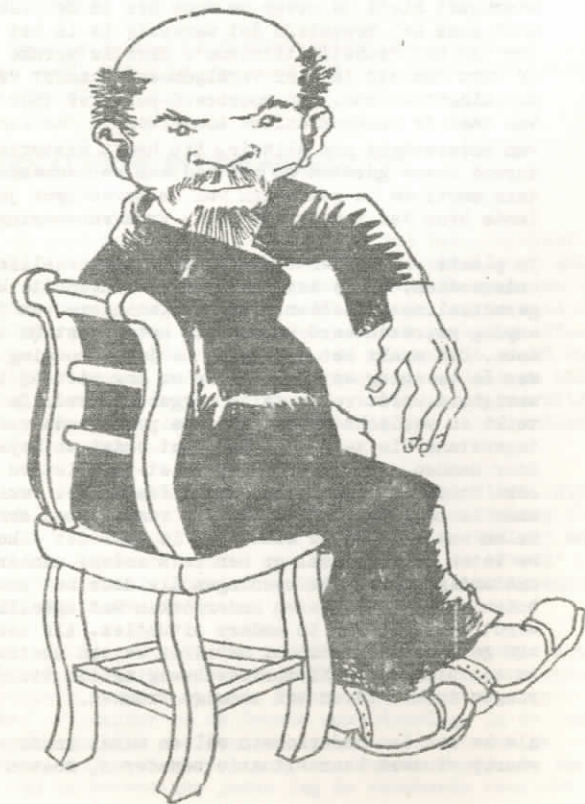
Kritiek op het leninistische voorhoede-koncept ging vaak uit van de veronderstelling dat de poging om bewustzijn vast te leggen zelf fout was. Ik denk dat we het debat iets moeten verleggen. De discussie gaat in feite over wie in staat is om dit vast te stellen, en de erkenning dat we geen van allen de belichaming zijn van de zuivere abstracte rede van de korrekte ideeën.

In reactie op het leninisme was er dus een tendens onder het Amerikaanse Nieuw Links zowel als onder Engelse libertairen om iedere poging om bewustzijn vast te stellen af te wijzen als in zichzelf elitair. Dit afwijzen van het probleem vond in minder duidelijke vorm ook in de vrouwenbeweging plaats.

De moeilijkheid is dat als je alle pogingen afwijst om uit te zoeken wie er waarschijnlijk zijn/haar nek gaat uitsteken en wie op bepaalde plaatsen aanvallen kan afslaan, je geen enkel houvast hebt. Zonder enige historische en sociale beoordeling van de verschillende soorten bewustzijn, heb je alleen maar statiese categorieën van onderdrukten. Je hebt dan geen middel om vast te stellen hoe verschillende sectoren waarschijnlijk zullen reageren op veranderingen. Aangezien de onderdrukte massa zowel enorm van omvang is als onbeweeglijk, en aangezien er geen onderscheid is tussen de onderdrukte categorie en bewuste politiek, weerhoudt niets je ervan om voor hen in de plaats te handelen. Er is niet eens het bewustzijn dat aanwezig is in het leninisme van de gevaren van het 'substitutionisme'. Hier is sprake van een goocheltruuk in de vorm van een te zeer veralgemeend concept van een statiese onderdrukkingstoestand. Een voorbeeld-politiek door zelfbenoemde groepjes was vaak de ondemokratiese konsekwentie van een kritiek op het maken van onderscheid als elitair. Dit heeft histories het anarchisme voortdurend dwars gezeten en het had een verlamende werking op het libertair marxisme in het begin van de zeventiger jaren. Het was een rommelende bron van verwarring in de vrouwenbeweging.

In plaats van de feitelijke sociale samenstelling van onze beweging te onderzoeken, en de krachten en ervaringen die bepaalde groepen vrouwen geradikaliseerd hebben, kan het feminisme van de vrouwenbevrijdingsbeweging gepresenteerd worden als het bewustzijn van vrouwen in het algemeen. Dit maakt het onmogelijk om de verhouding te gaan uitzoeken tussen de beweging en vrouwen die er nog niet bij betrokken zijn. Haar afwezigheid wordt zo in feite weggeredeneerd. Ze moeten alleen nog bereikt en verlicht worden door de propaganda van de beweging. Iedere tegenstand die ze nog bieden komt omdat ze hopeloos gehersenspoeld zijn door mannen. Onder een 'vals' niet-feministies bewustzijn schuilt bij elke vrouw een 'waar' natuurlijk feminisme. Feministen hoeven alleen maar te putten uit deze diepten van 'common sense' om naar boven te halen wat elke vrouw weet. Het is waar dat elke vrouw het weet, maar we weten het allemaal op een iets andere manier, afhankelijk van onze omstandigheden en de openingen die door het proces van verandering geboden worden. We moeten onderzoeken wat specifiek is en wat gedeeld wordt door vrouwen in andere situaties. Als omstandigheden en bewustzijn gelijkgesteld worden, schuiven we een abstracte categorie 'Vrouw' in een bijzondere historische beweging die voorgekomen is uit veranderingen in het leven van sommige vrouwen.

Als we dus een onderscheid willen maken in de verschillende manieren waarop vrouwen haar situatie benaderen, moeten we de verschillende

soorten machtsverhoudingen waarin wij zitten begrijpen. Dat betekent dat we de verhoudingen in het gezin niet kunnen voorstellen als het equivalent van verhoudingen in de economie, of stellen dat de toestand van een sekse hetzelfde is als klassenverhoudingen. Het betekent ook dat we veranderingen in klassensamenstelling en de invloed daarvan op het bewustzijn van vrouwen zeer nauwkeurig moeten beoordelen.

Sommige socialisties-feministen in Amerika hebben klassenanalyses gemaakt waarin zij werk(st)ers in de vrije beroepen, de dienstensektor, administratieve beroepen en de communicatie-sektor gelijkgesteld hebben met de arbeidersklasse. Dit is een erkenning van het opkomen van nieuwe soorten werk die nauw verbonden zijn met het welzijn van mensen en met de overdracht van waarden, hetgeen in het moderne kapitalisme gebieden zijn geworden van cruciale betekenis. Het benadrukt ook de radikaliserende van mannen en vrouwen in deze beroepen. Maar het maakt het moeilijk om de specifieke manieren te begrijpen waarop veranderingen in klassensamenstelling op verschillende manieren van invloed zijn geweest op verschillende groepen. In Engeland was iets soortgelijks te zien. Bijvoorbeeld de Rank and file groups (basisgroepen) van de IS (International Socialists, de latere SWP -- vert.) en het Working Women's Charter (Werkende Vrouwen Manifest) benadrukten vaak de overeenkomst tussen witte boorden-vakbondsleden en handarbeiders en lager kantoorpersoneel. Ze waren allemaal vakbondsmensen. Het was belangrijk om dit te benadrukken tegenover het traditionele wantrouwen in de vakbeweging met betrekking tot witte boorden-werkers en het negeren van vrouwen door links. Maar hiermee werden andere belangrijke machtsverhoudingen genegeerd. En die waren nu juist noodzakelijk voor een begrip van bewustzijn dat fatalisme, of het idee van een intakt 'waar' bewustzijn, of een ekstern voorhoede die inzicht komt brengen, konden vermijden. Het Red Collective (een groepje mannen en vrouwen die trachtten socialisme en seksuele politiek met elkaar te verbinden) wees er in 1974 op in een kritiek op het Charter dat de simpele stelling van een gemeenschappelijk vakbondsbewustzijn een ontkenning betekende van "de ervaringen die deze vrouwen tot de vrouwenbeweging brachten, en de moeilijkheden die zij in haar baan ondervonden als 'manipulators' van mensen, wat ze toch bewust moest maken van andere onderscheiden, gebaseerd op een hiërarchische arbeidsdeling." (Red Collective, 'Not so much a charter, more a way of organising'. Geciteerd in Barbara Taylor, 'Classified: Who are we? Class and the women's movement'. In: 'Red Rag', nr.11, p. 24.)

Hoewel verzet tegen manipulatie zeker deel uit maakte van de persoonlijke ervaring van vrouwen in de plaatselijke Charter-groepen en ook in de echte rank and file van 'Rank and file', werd het niet aanvaard als onderdeel van de theorie van organisatie en bewustzijn van de IMG (International Marxist Group, trotskistische groep van de Vierde Internationale -- vert.) en de IS, die de hegemonie hadden in deze groepen. Zo werden individuele inzichten terzijde geschoven als niet ter zake. Maar in feite waren de vrouwenbeweging en het hele proces van radikaliserende in deze beroepen een sleutel tot de oplossing van het probleem hoe het moderne kapitalisme te weerstreven en hoe een complexere beoordeling van het bewustzijn te verkrijgen.

De vrouwenbeweging heeft de cirkelredenering in het concept van de voorhoedepartij doorbroken door de criteria ter discussie te stellen die gebruikt worden in het vaststellen van de betekenis van 'voortgeschreden' of 'achtergebleven', en door te stellen dat zo'n beoordeling geen neutraal en objectief proces is maar een zaak van subjectieve belangen.

De kritiek van de vrouwenbeweging op de wijzen waarop de leninistische linkerkant activiteiten en de manier waarop bewustzijn verandert beoordeelt, komt niet voort uit een voltooide organisatie-theorie, maar uit de ervaringen van een bijzondere groep van vrouwenlevens. De wijde

reeks gebieden van vrouwenonderdrukking, de kompleksiteit van de ondergeschikte verhouding met mannen, en het diepe persoonlijke minderwaardigheidsgevoel van vrouwen, vielen samen met belangrijke veranderingen in klassensamenstelling en sociale verhoudingen.

Het is niet voldoende dat linkse groepen gewoon de reeks onderwerpen uitbreiden die bediscussieerd kunnen worden in hun publikaties of bijeenkomsten -- de cruciale kwestie is, wat voor belang wordt aan deze onderwerpen gehecht en hoe komt dat oordeel tot stand? Als een politieke of economische meetlat gebruikt wordt, kunnen dezelfde beoordelingen van vooruitgeschreden en achtergebleven vormen van bewustzijn gemaakt worden met een paar seksueel-politieke aanvullingen. Maar als je er andere strijdvormen bij betreft, zoals de vormen van verzet tegen staatskontrolle die aanwezig zijn in veel buurtstrijd, of de emotionele persoonlijke strijd tegen seksuele overheersing, kun je de oude bewustzijns-maatlat niet meer gebruiken omdat je je beweegt in verschillende dimensies tegelijkertijd. Mensen kunnen tegelijkertijd zo achtergebleven en zo vooruitgeschreden zijn dat de maatlat niet meer werkt. Er is geen methode om het bewustzijn af te meten langs een rechte lijn, om het op zo'n simpele en heldere manier vast te stellen.

Het leninisme erkent natuurlijk dat het bewustzijn ongelijk is. Maar dat gaat er nog steeds van uit dat het één nivo kan bereiken. Het idee van de voorhoede suggereert iets van een sterke speerpunt die in dezelfde tijd dezelfde kant op gaat. De benadering van het bewustzijn in de vrouwenbeweging heeft veel aspecten van ervaring blootgelegd die in de socialistische politiek verwaarloosd zijn, maar het heeft ook het inzicht gebracht dat formeel theoretische of praktische publieke capaciteiten niet de enige belangrijke groeiterreinen zijn. Onze persoonlijke verhouding met ons gezin en onze vrienden en vriendinnen, onze contacten met andere vrouwen in de beweging en ons eigen geestelijk en seksueel leven zijn nooit gescheiden van ons feminisme. Het is zelfs zo dat als we ons het hardst verzetten tegen onze onderdrukking op één gebied, we er vanuit een andere hoek weer door beslopen worden. De feministische benadering van het bewustzijn ziet de groei ervan als iets met veel facetten en tegenspraken. Het voorhoedemodel past niet in deze denkwijze. Het lijkt niet eens op de poging een verkeerde sleutel in het gat te steken. Het lijkt meer op het in de put gooien van de sleutel. De criteria die gebruikt worden voor 'vooruitgeschreden' en 'achtergebleven' elementen zijn net zo min van toepassing op deze kompleksere visie op politiek bewustzijn, dan een waterpas gebruikt kan worden om elektriciteit te meten. Dat betekent niet dat we niet moeten proberen om de consequenties van verschillende vormen van bewustzijn op verschillende tijden in te schatten. Maar het betekent wel dat we een veel delikater soort van socialistische theorie nodig hebben om hiermee om te gaan. De leninistische benadering vlakkt gewoon immense maar fragiele transformatie-processen uit.

Voorals sinds de bolsjewieken zijn linkse organisaties uitgegaan van een soort piramide van nivo's van activiteiten. Aan de top ligt de strijd om de politieke macht en de strijd op de werkvloer. Dan volgt buurtstrijd, traditioneel vooral gezien als huisvestingsproblematiek en huurstrijd. Daarna komen onderwijs, welzijn en kulturele onderwerpen, met als keuzemogelijkheid seksuele politiek, 'persoonlijke' politiek, miljeustrijd en van alles en nog wat, vaak samengevat onder de nogal onduidelijke benaming 'kwaliteit van het bestaan'.

Feministen hebben deze nivo's bekritiseerd en verzetten zich vooral tegen de overbenadrukking van loonarbeid, die veel vrouwen uitsluit. Het probleem kan worden opgelost door het erkennen van eisen voor een verbetering van de kwaliteit van het bestaan en een uitbreiding van het terrein van activiteiten.

We moeten ook de opvatting van het bewustzijn aanvullen die achter deze benadering van activiteiten ligt. Want het bewustzijn wordt ook opgedeeld in categorieën van belangrijk en minder belangrijk. De vrouwenbeweging heeft ons doen inzien dat zo'n verdeling niet reikt tot de wortels van de onderdrukking. Door het bewustzijn voor te stellen als opgedeeld in politiek, economie, kultureel, sociaal, persoonlijk, wordt het onmogelijk om in te zien hoe de verschillende vormen elkaar beïnvloeden en ondersteunen. Het feminisme heeft getoond hoe het bewustzijn over deze grenzen heen vloeit. Ik denk niet dat dit hoeft te betekenen dat bepaalde groepen socialisten niet de prioriteit leggen bij bepaalde activiteiten, gezien de beschikbare hoeveelheid tijd, energie en capaciteiten, en de kracht van de tegenstander. Het zou bijvoorbeeld duidelijk absurd zijn om te verwachten dat de mogelijkheden voor vrouwen in een democratische kapitalistische maatschappij dezelfde zouden zijn als de beperkte mogelijkheden voor verzet onder het fascisme. Het gaat hier niet om een absoluut moreel principe, maar om de macht de criteria ter discussie te stellen op basis waarvan tot bepaalde prioriteiten wordt besloten.

KONKLUSIE

Het heeft heel wat discussie vereist in de leninistische linkse beweging om zelfs maar één aspect van 'persoonlijke' machtsverhoudingen onder ogen te gaan zien — de kwestie van de ongelijkheid van mannen en vrouwen binnen de socialistische organisaties zelf. Na bijna tien jaar wordt nu door de meeste linkse organisaties toegegeven dat seksisme (net als racisme) zelfs binnen linkse partijen voorkomt. (De feministische beweging heeft deze reproductie van ongelijkheid binnen de linkse beweging aan de kaak gesteld.) Dit werd eerst altijd ontkend of er werd gezegd dat het utopisch was om iets anders te verwachten vóór de komst van het socialisme. Die toestand is enigszins veranderd omdat mannen en vrouwen, beïnvloed door de seksuele politiek zowel binnen als buiten socialistische groepen zeiden dat ze niet langer konden wachten. We moeten effectieve strijdwijzen vinden tegen deze ongelijkheden, want ze zijn niet alleen op zichzelf verkeerd, maar ze werken ook verlamdend op veel socialisten en beperken de mogelijkheden van contact met veel mensen die weinig onderscheid zien tussen socialistische en rechtse organisaties. Ze blokkeren ook inzichten die vitaal zijn voor de strijd voor het socialisme.

Maar de implicaties van deze erkenning worden nog steeds niet doorgevoerd. Binnen linkse groepen bestaat nog steeds de veronderstelling dat de remedie voor ongelijkheid aansporing tot verbetering is. Men neemt aan dat binnen de organisatie zelf verandering het gevolg kan zijn van een inspanning van de zuivere rede. Het is waar dat we van opvatting kunnen veranderen wanneer we gekonfronteerd worden met 'feiten' en argumenten. Maar ze zijn op zichzelf niet voldoende om de volle omvang van het probleem te bestrijken. Deze nadruk op de rede en de goede wil is de andere kant van de medaille van het fatalisme dat de mogelijkheid van 'prefiguratieve' ('voorafspiegelende') verandering vóór de komst van het socialisme ontkent. Leninisten zeggen tegelijkertijd dat geen verandering mogelijk is en dat alle noodzakelijke veranderingen doorgevoerd kunnen worden door politieke scholing in de Partij.

Feministen hebben gepleit voor een vorm van politiek die mensen in staat stelt om verschillende relaties te ervaren. De implicaties hiervan gaan voorbij sekse-relaties, naar alle relaties van ongelijkheid, inclusief die tussen socialisten. Leninistische organisaties hebben inderdaad hier en daar onder druk concessies gedaan aan de vrouwenbeweging en de flikkerbeweging. Ze zijn ook beïnvloed door de tegengestelde krachten in het moderne kapitalisme die geleid hebben tot het ter discussie stellen van bepaalde overheersingsgebieden in het dagelijks leven. Maar ze hebben zich verzet tegen de implicaties van deze sociale veranderingen en bewegingen als een algemenere aanval op hun begrip van politiek. Het organisatiebegrip waarin een veranderende visie van wat mogelijk is voortkomt uit de ontwikkeling van de organisatie zelf, stelt sommige van de diepste gewortelde uitgangspunten van het leninisme ter discussie. Het hele gewicht van de leninistische theorie (behalve dan Gramsci) en de overheersende historische praktijk van het leninisme wijzen in de richting van een visie van de 'partij' als het middel waarmee de arbeidersklasse de macht kan grijpen, en dit middel wordt uitsluitend op deze nuttigheid beoordeeld. Anders overwegingen moeten derhalve opzij gezet worden tot het doel van het socialisme is bereikt. Maar socialistische-feministen en mannen beïnvloed door de vrouwenbeweging en de flikkerbeweging zeggen nu juist dat deze overwegingen niet te scheiden zijn van de strijd voor het socialisme. Dit betekent een niet gering verschil van mening over de betekenis van socialistische politiek en de betekenis van socialist-zijn.

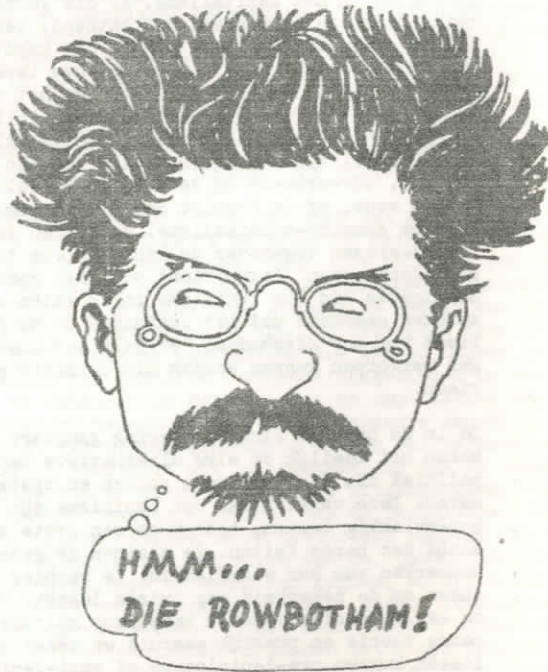
Ik denk dus niet dat het een kwestie is van dingetjes toevoegen aan een reeds bestaand model van een 'efficiënte' 'strijd'-organisatie,

door middel waarvan de arbeidersklasse (wanneer zij voldoende is voor-gelicht en georganiseerd) de macht zal grijpen. Er zijn nu veranderingen nodig in hoe mensen relaties kunnen ervaren waarin wij zowel onze macht kunnen uitdrukken als strijden tegen overheersing in al haar vormen. Een socialistische beweging moet ons helpen een manier te vinden om elkaar als mens tot mens te ontmoeten — een innerlijke zowel als een uiterlijke kwaliteit. Het moet een plaats zijn waar we echt van elkaar kunnen leren zonder bijgedachten en waarin 'Theorie' niet met gezag bekleed wordt.

Dat komt er natuurlijk niet vanzelf. Het gaat te zeer in tegen de normale gang van zaken. We kunnen hier echt niet vertrouwen op gezond verstand. We moeten de creatie van prefiguratieve vormen (vormen die een voorafspiegeling zijn van wat komt) een expliciet deel laten uitmaken van onze beweging tegen het kapitalisme. Ik bedoel niet dat we een imaginair toekomstbeeld in het heden moeten kregen, en storm moeten lopen op de grenzen van het mogelijke tot we er van uitputting en wanhoop bij neervallen. Dat zou utopistisch zijn. Zulke vormen zouden juist moeten proberen om zowel de bestaande praktijk te consolideren, als de verbeelding moeten vrijmaken van wat zou kunnen. De poging om te gaan voorbij wat we nu weten moet deel uitmaken van onze ervaring van wat we zouden kunnen weten, in plaats van een ontkenning van de waarde van onze eigen ervaring tegenover een alles-overstijgende partij. Dit betekent een bewuste erkenning in de theorie en de praktijk van het socialisme van al die aspecten van onze ervaring die zo makkelijk ontkend worden omdat ze ingaan tegen de essentie van hoe we leren te denken en te voelen in het kapitalisme. Al die gevoelens van liefde en creativiteit, fantasie en wijsheid die ontkend, terzijde geschoven en beschadigd worden in de verhoudingen die in het kapitalisme heersen, bestaan toch echt; het is onze gift aan het nieuwe leven. Het marxisme heeft hun macht verwaarloosd, het leninisme en het trotskisme hebben het vaak afgekeurd en afgewezen. Het strukturalistische marxisme onttrekt het aan het gezicht achter het zware academische kleed van de objectiviteit. Voor een politiek taalgebruik die dit kan uitdrukken moeten we elders terecht, bijvoorbeeld bij de utopische socialistische van de vroege negentiende eeuw, of de Engelse Socialist League van omstreeks 1880, of het Spaanse anarcho-sindikalisme. We kunnen deze niet simpel als alternatief plaatsen tegenover de leninistische traditie. Er liggen in de geschiedenis geen 'antwoorden' voor het oprapen. Maar er is wel meer bevestigend dan het leninisme in de gaten heeft. We moeten de onuitgesproken gedachte dat het leninisme de hoogste politiek organisatievorm biedt van ons afschudden, evenals het idee dat alle andere benaderingen verworpen kunnen worden als primitieve voorlopers of onjuiste theorieën.

De in de huidige linkse beweging gangbare versies van het leninisme maken het moeilijk om elke alternatieve benadering van socialistische politiek die zich met veel vallen en opstaan manifesteert, te legitimeren. Deze versies van het leninisme zijn moeilijk te weerstreven want, oppervlakkig bezien, hebben ze een grote samenhang en ze argumenteren altijd met harde feiten. Ze claimen de geschiedenis en hebben hun eigen kenmerken van hun waardigheid. Ze vechten *gemeen* — met een snelle sneer en de zekerheid van juiste ideeën. Op z'n intelligentst bieden ze een gepassioneerde en complexe culturele traditie van revolutionaire theorie en praktijk waaruit we zeker moeten putten. Socialistische ideeën kunnen pre-leninistisch of anti-leninistisch zijn. Maar er is nog geen duidelijke post-leninistische revolutionaire traditie. Het leninisme leeft nog steeds, hoe dogmatisch het ook geworden is. De discussie gaat over hoe nuttig het nog is voor de huidige strijd voor het socialisme.

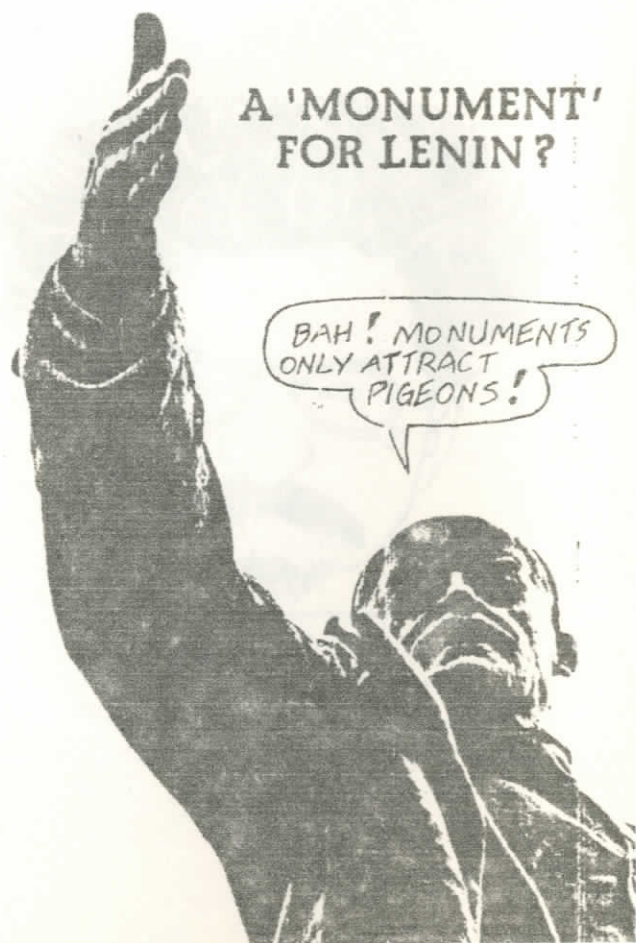
Ik weet dat veel socialisten die de moeilijke en vaak pijnlijke botsingen tussen seksuele politiek en de linkse beweging in de laatste paar jaar hebben meegemaakt geloven dat we het leninisme moeten veranderen om het toepasbaar te maken op de ervaringen verkregen in de seksueel politieke bewegingen. Ik ben daar heel lang in heen en weer geslingerd, maar ik denk uiteindelijk toch dat wat we geleerd hebben niet past in het model van het leninisme zonder de implicaties ervan te beperken en af te kappen. Bovendien remmen de denkstructuren die inherent zijn aan het leninisme voortdurend ons bewustzijn van alternatieven. Ik zie de uitweg niet in het ontwerpen van een ideaalmodel van een niet-autoritaire vorm van organisatie, maar als een kollektief ontwaken van een konstant bewustzijn van hoe we onszelf zien als socialisten, een bereidheid om te vertrouwen en te bekritisieren van wat we doen, een erkenning van creativiteit in verscheidenheid en een voortdurend zoeken naar open relatievormen tot elkaar en tot ideeën, als onderdeel van de strijd voor het socialisme zelf.

Naschrift van de redactie

Dit artikel, oorspronkelijk getiteld 'The Women's Movement and Organizing for Socialism' is ontstaan uit een rede die Sheila Rowbotham eind 1978 hield op een linkse conferentie, het Socialist Unity Symposium, en later nog tweemaal herhaalde voor het Newcastle Socialist Centre, en het Islington Socialist Centre in Londen. Deze twee centra gaven de tekst ook uit als brosjure, aangevuld met bijdragen van Hilary Wainwright en Lynne Segal. In deze versie verscheen het artikel van Rowbotham ook in het tijdschrift 'Radical America' (juli-aug. '78). Gezien de grote belangstelling werden de artikelen herschreven en uitgebreid, en als boek uitgebracht onder de titel 'Beyond the Fragments. Feminism and the Making of Socialism' (Merlin Press, Londen, 1979). Wij hebben voor de vertaling van Rowbotham's artikel hier de (kortere) versie van 'Radical America' genomen. De Inleiding van Wainwright hebben we zelf ingekort.

A 'MONUMENT'
FOR LENIN?

BAH! MONUMENTS
ONLY ATTRACT
PIGEONS!

Kommentaren

op Beyond the Fragments

Het boek 'Beyond the Fragments' van Rowbotham, Wainwright & Segal heeft in de hele Britse linkse beweging een storm van discussie losgemaakt. De schrijfsters hebben inmiddels ook al het initiatief genomen tot een nationale conferentie, waarop gediskussieerd is over een grote verscheidenheid van thema's.

In BOTSING nr.2 gaan we uitgebreid in op de belangrijkste bijdragen aan dit debat, zoals die naar voren gekomen zijn in de verschillende linkse bladen en op de conferentie. Hier volgen vast enkele fragmenten uit het geanimeerde 'Fragmenten'-debat.

"...In het aangezicht van de aanvallen die de arbeidersklasse treffen te vervallen tot het politiek en organisatorische agnosticisme van de 'Fragments', zou zeker tot een ramp leiden. Het is één ding om toe te geven dat je niet alle antwoorden hebt, het is echter iets anders om dat tot een politieke filosofie te verheffen." (Socialist Review 5, mei-juni 1980.)

"Sheila zal vanuit vele hoeken gekritiseerd gaan worden, niet in het minst omdat ze de 'grote' vraagstukken van de macht en hoe die te overerven niet aanpakt. Maar omdat het mij toeschijnt dat de grote vraag momenteel is, of er de komende twee decennia überhaupt een socialistische beweging zal zijn, moet de discussie daar aanvangen waar Sheila begint, niet bij een of andere hipotetische toekomstige konfrontatie met de kapitalistische klasse." (Jean McCrindle in Big Flame, aug.1980.)

"...Hoewel ik niet geloof dat dat de bedoeling van de auteurs was, is het boek zo geïnterpreteerd als zou het als voornaamste verklaring voor de 'Krisis van links' ons seksisme, de autoritaire organisatievorm e.d. aanduiden... Dat is zeker een belangrijk deel van het probleem, maar onze problemen gaan veel dieper..." (The Leveller, aug. 1980.)

"De vrouwenbeweging heeft nieuwe sferen toegevoegd aan de politiek. Maar zij heeft geen nieuwe weg naar het socialisme gevonden. Daarvoor is een PARTIJ nodig, geen beweging, die de greep van het reformisme kan bestrijden, op ieder gebied van strijd tegen onderdrukking in onze maatschappij. Het is ten hemel schrijvend dat revolutionaire vrouwen als Sheila, Hilary en Lynne daar geen zin in hebben." (Valery Conetas in Socialist Challenge, juli 1979.)

"De belangrijkste verdiensten zijn de schets van het trotskisme als het model van viriel militantisme en de bespreking van het belang en de beperkingen van de libertaire traditie in relatie tot de vrouwenbeweging. Wat belangrijk is aan het boek, is dat het de 'scene' een beetje deed exploderen. Er zijn vele kanten aan die op zich onbevredigend zijn, en dat doet wel ter zake, en ook weer niet..." (Beatrice Campbell in Head and Hand 4, 1980.)

"De politiek die achter de 'togetherness' (saamhorigheid) schuil gaat verschilt niet echt van datgene wat zij bekritisieren. Een verspreid 'voorhoedisme' vervangt de meer traditionele vorm. Men heeft de aantrekkelijkheden van het feminisme als een organisatorisch model de politieke vragen laten vervangen. Wij verwelkomen de kritiek op de politiek en het perspectief van de linkse partijen in de 'Fragments'. Anderzijds schept de afbraak van die politiek een vacuüm dat niet gevuld kan worden door het onproblematies samengaan van de fragmenten... De eenheid van de fragmenten moet bediscussieerd worden, niet verondersteld." (Red Rag, aug.1980.)

Feminisme en Botsing

Gezien van de Riet

Socialistische feministen spreken zich uit voor een verbinding tussen feminisme en socialisme. Zij willen dat socialistische mannen ook die verbinding maken -zij het, dat de consequenties daarvan voor mannen heel anders zijn dan voor vrouwen. De socialistische feministen kunnen zich gelukkig prijzen, want prakties alle linkse organisaties in Nederland hebben vandaag de dag het feminisme in hun vaandel erbij geschreven. Iedereen die in linkse kringen verkeert, kent wel een waterdichte redenering waarom feminisme en socialisme niet zonder elkaar kunnen. Bijvoorbeeld, dat de heersende klasse belang heeft bij het voortbestaan van vrouwenonderdrukking, kijk maar naar de opvangfunctie van het gezin -dus in het kapitalisme kunnen vrouwen niet bevrijd worden, dus is het socialisme in het belang van vrouwen.

Ook weet bijna iedereen wel iets op te noemen, wat nog bijgewerkt moet worden in de bestaande marxistische theorieën, wil het feminisme daarin ook werkelijk geïntegreerd zijn. Bijvoorbeeld de functie van de huishoudelijke arbeid in het totaal van de politieke economie. Ten slotte wordt meer en meer gedacht aan punten die een beetje moeilijk te combineren lijken met de aloude theorieën, bijvoorbeeld de plaats en het belang van zoiets als "moederen" of van seksuele onderdrukking in het geheel van de strijd voor socialisme.

Valse harmonie

De socialistische feministen moeten zich wel gelukkig prijzen, zo is te beluisteren in links mannenland. Geweldig, wat een discussies zijn er geweest -kijk eens naar de veranderingen de laatste jaren, die zich in de partijen voltrokken, hoeveel heeft het feminisme niet bijgedragen aan het inzicht in de huidige maatschappelijke verhoudingen. Fem en sok, gefeliciteerd met deze mooie relatie!

Maar, zoals overduidelijk naar voren sprong in de serie "Vrouwen in Links Mannenland" in De Groene vorig jaar, die relatie schittert als een facade, waarachter hiaten, tegenstellingen, fragmentarische verbanden en onverenigbare -botsende- delen schuil gaan. De chaos achter de facade feminisme-socialisme laat geen enkel aspect van deze tweeenheid onberoerd. In wezenlijke aspecten, zoals perspectief, theorie en organisatie is dat al meteen duidelijk.

Allereerst het aspect van ons strijdperspectief, het doel waarnaar wij streven. Daarvoor bestaat een mooie leus: "Geen socialisme zonder feminisme, geen feminisme zonder socialisme." Wat betekent dat eigenlijk? Het bekende antwoord: vrouwen kunnen slechts bevrijd worden in een socialistische maatschappij. Maar wat wordt bedoeld met socialisme? Het idee van socialisme is door mannen ontwikkeld en verovert patriarchale trekken. Dat maakt de relatie feminisme-socialisme op z'n minst wat vreemd. Of wil die leus zeggen dat in een anti-kapitalistische revolutie de vrouwen samen met de onderdrukte klassen aan de macht komen? Kom nou, daarover is niets concreets ontwikkeld.

Ten tweede botst het op het nivo van de theorie. Bijvoorbeeld het begrip "klassenstrijd", één van de centrale marxistische categorieën, sluit de seksenstrijd buiten. Vraag voor de aardigheid eens een aantal partijleden of vrouwenstrijd nu wel of niet onderdeel van klassenstrijd is. Vergelijk de antwoorden. Resultaat: interessante botsingen.

Ten derde botst het op het nivo van organisatie. Hoeveel feministen hebben de laatste jaren socialistische klups moeten verlaten vanwege het feminisme? (Hiermee wil ik niet zeggen dat feministen die lid bleven van een linkse klup haar feminisme aan het verraden zijn.) Als we getallen hadden, zouden we ervan achterover slaan -om nog maar te zwijgen van de honderd jaar geschiedenis arbeidersbeweging-vrouwenbeweging, die achter ons ligt. Kortom, "Geen feminisme zonder socialisme, geen socialisme zonder feminisme" suggereert een harmonie, die bij nader onderzoek vals klinkt.

Fatale botsingen vonden en vinden plaats binnen de linkse beweging. Fataal door het paradoxaal feit, dat de traditioneel-linkse beweging de botsingen, die ze moest aangaan, wilde ontwijken. En dat komt weer omdat binnen traditioneel links een verschrikkelijk simpel feit niet (h)erkend werd en wordt: de seksuele tegenstelling en haar consequenties.

Het bestaan van de sekse-tegenstellingen en van de klasse-tegenstellingen brengt met zich mee dat (a) feministen strijden tegen mannenheerschappij en dat (b) socialistische feministen en socialistische mannen "samen" strijden tegen de kapitalistische heerschappij. Deze combinatie

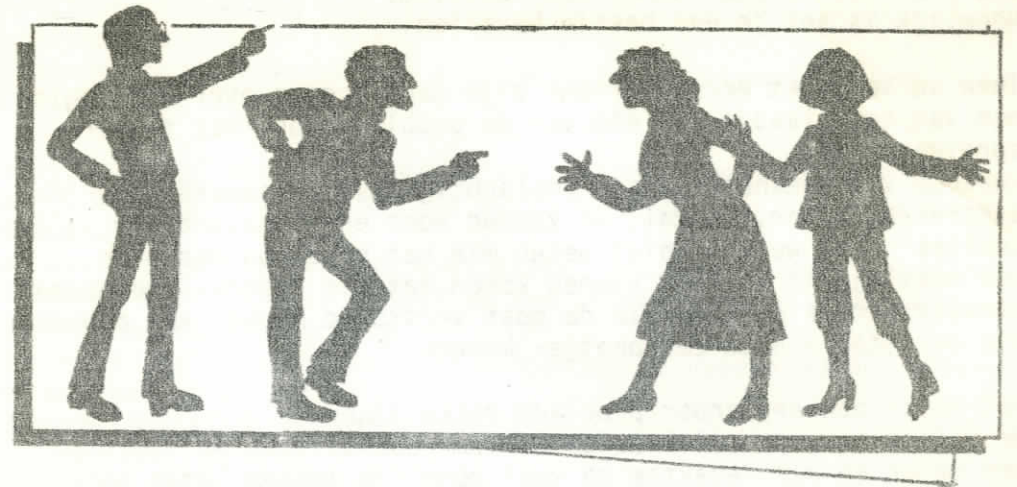
bergt een eindeloze reeks van botsingen in zich. Geen enkele socialistische feminist komt daar onder uit. Want al zou ze zich verre houden van wat des mans is, en de theorieën laten voor wat ze zijn, er is nog steeds het perspectief -en dat zal dan het "socialisme van de mannen" zijn. Geen enkele socialistische man komt daar onder uit, want zijn identiteit -als man socialist zijn, is dat als onderdrukker socialist zijn?- is door het feminisme ter discussie gesteld.

Onherroepelijk wordt gedacht: laten we de botsingen tussen marxisme-feminisme, socialisme-feminisme, vrouwenbeweging-arbeidersbeweging niet langer ontkennen, laten we ze gaan onderzoeken, en, als het moet, ensceneren. Verder kunnen we in de chaos van botsingen één ordenend principe aanwijzen, en dat is de seksentegenstelling en alles wat dat met zich mee brengt. Dus ook de onderdrukking van die seksentegenstelling door de partijen, die daar belang bij hebben, zoals de traditioneel linkse beweging. Dit ordenende principe is op zich al gekompliceerd genoeg, maar er zit niets anders op dan werkelijk gekompliceerde zaken ook maar gekompliceerd te houden. Door dat wat ootst als kernisoron te kiezen. Botsen staat dan voor strijd tussen marxisties (overheersend) denken en feministies (overheerst) denken. Voor een merkwaardige tegenstelling konfrontatie tussen feminisme en socialisme. Merkwaardig, omdat aan de ene kant het feministies perspectief uiteindelijk het socialisties perspectief overstijgt, en omdat aan de andere kant het feminisme, ondanks haar superioriteit ten aanzien van het socialisme, de plaats van een onderdrukt perspectief inneemt. Ja, het is allemaal merkwaardig.

Echter, alvorens zelf te gaan ootsten zal nog een vraag beantwoord moeten worden. Namelijk: kan het feminisme v e r r i j k t worden door te botsen met marxisme, met revolutionaire theorie-praktijk van overheersend mannen? Deze vraag is niet zo gek, als we bedenken dat maar al te vaak de inzichten die feministen aandroegen, slechts ter verrijking van de bestaande theorie-praktijk van de arbeidersbeweging dienden. Dit meestentijds met het oogmerk beter de vrouwen te kunnen mobiliseren in de strijd van de arbeidersbeweging. Dit soort verrijking verliep dan volgens het procedé van filteren: slechts datgene dat paste in het bestaande, werd opgenomen.

Hiermee is meteen gezegd, dat in dat procedé geen sprake was van botsing. Wat botste bleef in het filter hangen. Dus, als we vragen of b o t s i n g tussen feminisme en marxisme het feminisme wel zal verrijken, hoeven we niet bang te zijn voor het wegsorteren van de feministiese identiteit. Het is immers precies dát punt, dat ootst. Toch is met dit alles niet gezegd, dat botsing met het marxisme het feminisme zal verrijken. Om die vraag te kunnen beantwoorden, moet je je inlaten met marxisme, moet je dus al gaan botsen. Daarom neem ik voorlopig aan, dat ootsten met het marxisme een van de bronnen is, die het feminisme kan verrijken. De volgende vragen zijn dan belangrijk. Hoe verliepen en verlopen de konfrontaties marxisme-feminisme binnen de traditioneel-linkse bewegingen? Wat ligt ten grondslag aan de aard van die konfrontaties? Hoe ligt dat voor de socialistische feministen? Welke reacties zijn er ontwikkeld om botsingen te vermijden? Welke gevaren zijn aan botsingen verbonden? En, ten slotte: kan het feminisme verrijkt worden door botsingen met marxisme en de praktijken van de linkse beweging? Al deze vragen waren meer aanknopingspunten om iets op te schrijven dan dat ze systematies beantwoord worden. Want de orde, die vereist is voor beantwoording, bestaat nog niet.

Voor de leesbaarheid heb ik de verschillende schakeringen in het feminisme niet benoemd, er zijn alle soorten van socialistische, kommunistische, anarchistische, maoïstische, marxistische feministen op een hoop goegoid. De bonte verzameling van feministen, die hoe dan ook de klassenmaatschappij verwerpen, noem ik socialistische feministen. Verder bedoel ik met socialisme-feminisme, of marxisme-feminisme, het hele kompleks dat aan die termen vastzit. Dus zaken als theorie, organisatie en

BOTSING

Faded, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Zie hier het eerste nummer van BOTSING.
Hopelijk is het je een beetje bevallen.

Toen we voor het eerst serieus zijn gaan praten over het beginnen van een blaadje was één van de problemen hoe het te verspreiden.

Verkoop via boekhandels zou omslachtig zijn, financieel onaanvaardbaar en, vooral, we zouden voor een "onzichtbaar publiek" gaan werken -niet weten wie het blad zou lezen en ook moeilijk in contact kunnen komen met die lezers-lezeressen. Vandaar dat we BOTSING via de post verstuurd hebben aan mensen die we -ten minste een beetje- kennen.

Dat maakt ook een ander probleem makkelijker.

We willen een open discussieblad voor socialisten en feministen maken en als redactie zo veel mogelijk mensen laten meedoen aan die discussies.

Door dat open karakter van het blad, en van de discussie erin, leek het ons geen goed idee eerst een uitgebreid redactioneel beginselprogramma op te stellen. Beter zou het zijn als uit de eerste nummers zou blijken wat we voor hebben.

Niet eerst abonnees werven en (pretentieuze) reclame maken, maar gewoon het eerste nummer rondsturen.

We hebben geen programma, maar belangrijk is wel het volgende:
-We binden ons als BOTSING niet aan bestaande (of niet-bestaande) partijen of organisaties.

Het blad is onafhankelijk en beoogt zelf ook niet de aanzet voor een of andere nieuwe klup of iets dergelijks te zijn.

-Het gaat ons vooral om een mogelijk te scheppen discussies te voeren, die binnen de socialistiese en de feministiese beweging leven.

Dat betekent, dat we BOTSING vooral als een theoreties blad zien.

We willen de drempel om mee te doen aan discussies in het blad wel steeds zo laag mogelijk houden, en daarom ook naar andere vormen dan het klassieke schrijven van een lang Stuk zoeken. Hoewel we natuurlijk als redactie een beleid voeren op het gebied van welke stukken we publiceren, is het niet de bedoeling, dat mensen zich daardoor geremd moeten voelen andere bijdragen te leveren zolang die binnen het hele kader van het blad vallen.

Het grootste probleem bij het beginnen van een onderneming als dit is natuurlijk het geld.
De voornaamste bestaansredenen van BOTSING zijn de abonnees, zoals hier-naast is uitgelegd.

Ons plan is om vijf maal per jaar te verschijnen, met een omvang van ongeveer 70 bladzijds per nummer. Op basis hiervan gaat een abonnement f20,- kosten.

Maar dat kan alleen bij een minimaal aantal abonnees. Op de korte termijn van de komende twee maanden moeten we een duidelijk beeld hebben van hoeveel abonnees we kunnen verwachten.

We hebben niet veel zin uitgebreide kampanjes te voeren en nog minder om alsmaar iedereen op te jatten.

Het lijkt ons duidelijk en eenvoudig.

De verzendlijst van dit eerste nummer heeft beperkingen gehad.

Het is goed mogelijk, dat we je naam of adres verkeerd op de envelop hebben gezet. Als je dat verbeterd wilt hebben, laat ons het dan even weten.

Ook willen we aan iedereen vragen bij zich/haarzelf na te gaan of je niet meer mensen weet, aan wie dit eerste nummer zou kunnen worden toegestuurd. Onze lijst is tamelijk willekeurig en zeker onvolledig.

wat dacht je

d'r van?

Veel is er niet te verliezen, als je je abonneert. Je krijgt vanzelfsprekend je geld terug als het allemaal toch nog mis gaat.

Maak dus je abonnementsgeld (20,-) liefst voor het verschijnen van het tweede nummer (in maart) over.

Dat moet via je eigen girokaart, voor akseptgirokaarten worden we niet serieus genomen door de PTT.

Het giro nummer is: 34 16 908, ten name van J Strengers, Amsterdam, onder vermelding van BOTSING-abonnement.

(Als dat je om een of andere reden niet lukt, stuur dan een briefje! Postbus 40 490 1009 BL Amsterdam)

GEEN ABONNEMENT?

Als je liever toch geen abonnement wilt, zou je dan toch de kosten van dit eerste nummer willen overmaken?

f4,50 op giro 34 16 908, ten name van J Strengers, Amsterdam, ondervermelding van BOTSING, nummer 1.

beweging, perspectief en strategie van de strijd, taktiek, mannen- en vrouwenstrijd. Met traditioneel links bedoel ik allerlei stromingen binnen de arbeidersbeweging, die de strijd voor een socialistische maatschappij in hun vaandel voeren en die de seksentegenstelling slechts tot veilige hoogte de sluizen laten passeren; dat wordt verderop wel duidelijk.

Mijn ervaringen die door het stuk heenlopen, zijn nogal specifiek. Dat komt omdat ik deel uitmaak van een trotskistische organisatie, de Internationale Kommunistenbond. Maar afgezien van de specifieke plaats die het trotskisme inneemt binnen de linkse beweging, staat ze toch in de traditie van revolutionaire organisaties, van leninisme, marxisme, van strijd voor het socialisme. Vanaf dat punt deel ik ervaringen met socialistische, kommunistische, maoïstische, marxistische -en tot op zekere hoogte anarchistische- feministen.

Dit stuk vloeit voort uit botsingen, die ik "vanzelf" had, inspirerende en pijnlijke, toen ik én in de vrouwenbeweging én in de IKB actief was. Daardoor werden de feministische en de kommunistische pool op hoge spanning gezet. Want bij de feministen kwamen een aantal vragen levend groot op me af: waarom kies ik voor deelname aan een klup die door mannen gedomineerd wordt, verkoop ik me daarmee niet aan wat des mans is, stook ik mijn feministische energie niet op aan een mannezak mannezak? En ik moest me steeds bewust maken wat de trotskistische wijze van strijd voeren voor het feminisme kon betekenen, wat deed ik daar met mijn trotskistische opvattingen over staat, parlementarisme, reformisme, stalinisme, vakbondsbuukratie?

Over het levend houden van de spanning tussen doen wat niet kan in deze maatschappij -vrouwenbevrijding, jezelf bevrijden- en met twee benen op de grond blijven staan, dus niet vervallen in het isolement van utopische eilandjes?

En in de IKB moest ik me, samen met andere feministen in de IKB, realiseren wat het betekende om als feminist een bijdrage te leveren aan een revolutionaire organisatie. Dat betekende steeds meer omlidnd dat de feministische strijd gevoerd moest worden binnen de IKB; dat de beste bijdrage was die vrouwen hadden te geven.

ministische strijd gevoerd moest worden binnen de IKB; dat dat de beste bijdrage was, die vrouwen hadden te geven -feministische strijd op alle aspecten: programma, theorie, strategie, taktiek, krant, gedrag, wijze van organiseren. Wij zouden de revolutionaire organisatie verrijken...

Zo moesten we elk gevoel van onzekerheid registreren en uitvergrooten. Bijvoorbeeld: waarom voel je je bij een discussie over politieke strijd zo anders dan in een vrouwengroep? En dan blijkt dat de slogan "het persoonlijke is politiek" voor jou een totaal andere betekenis heeft dan voor de organisatie, dat "politiiek" met twee totaal verschillende betekenissen is gevuld. Dan begin je de discussie er over, en dan komen de botsingen. Dan ontdek je allerlei mechanismen, die het feminisme ondersneeuwen. Die mechanismen zijn in de marxistische theorie ingebouwd en in het gedrag van mannen.

Ik kan daar nu nu niet op ingaan, het is een onderwerp apart. Tegelijkertijd was ik loyaal IKBster, omdat ik veel ideeën van die organisatie over revolutionaire strategie zeer waardevol vond.

Maar hoe je het ook hebt ervaren, de essentie van de problematiek feminisme-socialisme blijft dezelfde.

Dit stuk is een resultaat van samenspraak, en tegenspraak, met allerlei mensen.

Gevaarlijk uitwijken, fataal botsen

Het niet (h)erkenken van het verschrikkelijk simpele feit van de seksen-
tegenstelling binnen de socialistiese beweging heeft verstrekkende kon-
sekwenties (gehad). Zoals gezegd heeft de socialistiese beweging toch
gebotst met feminisme, maar dan op vernietigende wijze.

Ik geef één voorbeeld van een zeer grof optreden uit het verleden. En
wel omdat het onverbloemd de e s s e n t i e toont van wat nu op sub-
tielere wijze en op hoger plan gebeurd.

De socialiste, of anarchiste, Wilhelmina Drucker nam in 1889 het initia-
tief tot oprichting van de autonome (!) Vrije Vrouwen Vereeniging (VVV).
Zij was daartoe gestimuleerd door enkele verlichte leden van de Sociaal-
Democratische Bond, waaronder ook een man. De VVV werd uitgenodigd voor
het Internationaal Werklieden Congres in 1891 te Brussel. Wilhelmina
werd afgevaardigd.

Hier het verslag van een journalist:

"Fortuyn had op de hem eigen, gultige, ongenueerde, populaire
manier ... het kongres doen lachen, toen hij zeide dat mejuf-
vrouw Drucker alleen den strijd van de vrouw tegen den man
vertegenwoordigde, en dat zij dus met dit kongres van den ar-
beid tegen het kapitalisme niets te maken had.
Mevrouw Aveling (dat is Eleanor Marx, G) sprak een korte
rede tegen de toelating (van Wilhelmina, G) uit. Daardoor
werd mejuffrouw Drucker in hooge mate geprikkeld. Zij vroeg in
het Fransch verlof, in het Nederlandsch te spreken, hetgeen
werd toegestaan. "Fortuyn ssegt" "er was, naast het onver-
valschte Amsterdamsch, iets van het gejaagde hert in haar
toon en stem- "Fortuyn ssegt een laagheid", enz. Doch haar
kalnte langzaam herwinnend, sprak zij met onmiskenbaar talent,
zich onder andere beroepend op een brochure van mevrouw Ave-
ling, waarin deze schreef, dat de vrijmaking der vrouw alleen
van de vrouw zelve kan uitgaan. De vergadering was inmiddels
zeer ontstuijnig geworden. Mevrouw Ihrer (een Duits feministe,
G) riep luide om het woord: "Nur eine Richtigstellung."
Doch het baatte niet: de president Vaillant scheen -ofschoon
hij later bleek een van de weinige Franschen te zijn, die
zeer vloeiend Duitsch spraken- er niets van te horen.
Nu trad Domela Nieuwenhuis op met een beknopte Fransche rede,
waarin hij verklaarde, dat de Nederlandsche afdeeling haar be-
zwaar tegen de toelating van mejuffrouw Drucker zou laten va-
ren, als zij wilde verklaren den strijd van de vrouw tegen den
man voortaan vaarwel te zullen zeggen. Mej. Drucker zweeg.
Daarin vond de president aanleiding haar toelating voor te
stellen, waartoe onder algemeene toejuiching werd besloten."
(Sociaal Democratisch (Sociaal Weekblad, 1891, nr 35, p321)

Deze schandalige uitingsvormen liggen achter ons. Echter, de kern van
het probleem, het wegdrukken van de seksen-tegenstelling, is niet ver-
anderd.

Stel de eerste de beste linkse organisatie nogmaals de volgende vraag:
Wat betekent klassenstrijd, als je daarin de vrouwenstrijd betreft?
Een dikke kans, dat het antwoord neerkomt op de redenering, dat het be-
grip klassenstrijd onder invloed van het feminisme verrijkt is met
vrouwenstrijd. Dat, als we het marxisme willen kritiseren, we niet uit
het oog moeten verliezen, dat het vulgair marxisme, ekonomisme, stalin-
isme en wat dies meer zij, een fnuikende warking op het oorspronkelijke
marxisme hebben gehad. Dat er onvergeeflijke fouten zijn gemaakt ten aan-
zien van feminisme, maar dat de organisatie nu bezig is het feminisme
op alle niveos te integreren. Kortom, klassenstrijd is zo'n breed begrip
dat daar de hele vrouwenstrijd in kan worden ondergebracht.

NAAR DEN TOP.

In vele linkse organisaties is het kwaad van afstoten of verzwijgen van het feminisme nu wel vervangen door het kwaad van 'integreren' van het feminisme. Integratie betekent dan dat het feminisme in het keurslijf van de bestaande theorie en praktijk van klassenstrijd gewrongen wordt. En wel zo, dat het keurslijf overeind blijft, dat dus geïntegreerd wordt wat hun past. Zo worden de botsingen die zouden moeten worden aangegaan vermeden. Dat betekent dus ook een weigering om het feministische mes in een aantal patriarchale kwalen te laten zetten. Een voorbeeld daarvan is de wijze van organiseren van links; feministen vielen de hiërarchiese, autoritaire, bureaucratiese structuren en gedragingen aan. Zij voelen anders en scherper de onderdrukkende in plaats van bevrijdende werking van een dergelijke wijze van 'gezamenlijk' beslissen en uitvoeren. Deze structuren en gedragingen zijn immers wezenskenmerken van het patriarchaat. Feministen kontinueerden als het ware de anti-autoritaire beweging van de zestiger jaren. En gaven daar tegelijkertijd een geheel nieuwe dimensie aan. Voor veel vrouwen is de anti-autoritaire beweging zelfs de eerste stap geweest in de vrouwenstrijd. Het gebruik van het door mannen goedgekeurde wapen — "doe niet zo autoritair" — tegen de mannen zelf, leidde tot de ontdekking dat onder de laag van autoritair optreden een ongelooflijk taai kompleks van patriarchale onderdrukking school. Een verbijsterend kompleks; het leek vaak automatiek, ook buiten het bewustzijn om, te werken. Toen werd een nieuw wapen gesmeed door de vrouwen: "het persoonlijke is politiek". Het woord politiek moest toch ook de mannen aanspreken: politiek, een van de meest aanzienlijke onder de woorden. Het politieke van het persoonlijke kreeg echter de plaats van derde rang-politiek. Het had immers niets met macht van heersende klasse, van staat en leger te maken, niets met de kern van klassenonderdrukking. Dit staat te bezien. Vast staat dat het politieke van het persoonlijke te maken heeft met patriarchale onderdrukking, met patriarchale macht, met mannenmacht. Eerste rang-politiek voor feministen. Radikaal-feministen hebben trouwens zeer belangrijke bouwstenen aangereikt voor een confrontatie marxisme - feminisme. Bijvoorbeeld de stelling dat klassenonderdrukking een afgeleide is van patriarchale onderdrukking. Dat werpt vragen op als: zijn konkurrentie, expansie, hiërarchiese organisatie niet types patriarchale kenmerken, en is het kapitalisme niet een vorm van het patriarchaat? Zou je de geschiedenis kunnen analyseren vanuit de stelling dat de verschillende produktiewijzen de ontwikkelingen in de organisatie van macht door mannen aangeven? Dat het begon met de macht van vaders over zonen, of van de sterksten over de zwaksten, of van de slimsten over de domsten, en dat van lieverleed de machtsorganisatie van de maatschappij via klassen verliep? En dat dit kompleks van veranderende organisatievormen van macht tussen mannen, als totaal steeds het 'kompleks van vrouwen' onderdrukte en hergroepeerde. Wat weten we er eigenlijk van! Analyse van dit soort zaken zal ingrijpende gevolgen hebben voor het begrippenapparaat van marxisme en feminisme. Neem alleen al het woord politiek...

De weigering van traditioneel links om het feministische mes in de hiërarchiese, bureaucratiese, formalistiese wijze van organisatie te zetten, heeft fatale gevolgen. Het schakelt in feite een feministiese inbreng in de socialistiese organisatie uit, want die inbreng is in strijd met een onderdrukkende wijze van organiseren. Deze weigering heeft nog een ander fataal gevolg. Bekijken we de wijze waarop traditioneel links zichzelf organiseert, wat moeten we ons dan voorstellen bij het Grote Doel waarnaar het streeft, wat moeten we denken van het soort socialisme dat het zegt te gaan verwezenlijken met de massa..., wat kunnen we verwachten van de toekomstige democratische organisatie van macht? Waarin ligt de garantie dat deze linkse patriarchale organisaties, deze 'voorhoedes', tijdens en na een revolutie zodanig 'leiding geven' aan mannen en vrouwen, dat er eerlijk georganiseerd wordt; dat macht gesocialiseerd wordt? Want socialisme, of mooier nog: kommunisme, dat betekent toch in de allereerste plaats dat mensen gezamen-

lijk de samenleving zo organiseren, dat onderdrukking uitgebannen is? Dan zullen immers ook vanzelf rijkdommen en armoedes eerlijk verdeeld worden? Komen we even terug van de toekomst die ook door socialistiese feministen bevochten gaat worden, bezoeken we een vergadering of kongres van een willekeurige traditioneel linkse organisatie, observeren we de rituelen en de wandelgangen, horen we daar de woorden langs ons gaan...democratie...macht...burokratie...politiek...socialisme... Ze hebben het over hetzelfde! Ze zijn blij met Polen! Rusland vinden ze vreselijk zeggen ze! Is dat niet heel hoog spelen met patriarchale politiek?

Socialisties feminisme en socialistiese beweging

Wat er in de socialistiese beweging gebeurt en niet gebeurt heeft gevolgen, allereerst voor dat deel van de feministen dat zich socialisties noemt. Het is niet zo moeilijk tekortkomingen binnen de linkse beweging aan te wijzen, die veroorzaakt worden door het vermijden van noodzakelijke confrontaties met het feminisme. Maar het is wel moeilijk om datzelfde toe te passen bij de feministiese beweging. Parallellen tussen feministiese en socialistiese, tussen vrouwen- en arbeidersbeweging zijn veelal niet te trekken, omdat ze ongelijksoortig zijn. Als het gaat over botsing tussen feminisme en socialisme op allerlei nivo's, dan gaat het in de eerste plaats om strijd tussen feminisme en socialisme. Voor de vrouwen is deze strijd een bittere noodzaak, voor de mannen is het een kwestie van belangen inleveren. BOTSING is de seksenstrijd op het terrein van de strijd voor socialisme. De consequenties van die strijd voor de socialistiese beweging, die door mannen beheerst wordt, zijn natuurlijk anders als voor de feministiese beweging. Precies tegengestelde belangen van beide seksen markeren een scheiding in de uitwerking die die confrontatie socialisme - feminisme voor beide seksen heeft.

De partners in de botsing feminisme - socialisme zijn dus onvergelijkbaar. Wel ondervinden ze beide nadelige gevolgen van het gemis aan systematische confrontaties, waarin de seksentegenstelling volledig erkend en vorm gegeven wordt. Met welke problemen kampen de huidige socialistiese feministen dan, die hiermee te maken hebben? Ik denk vooral aan de stagnatie in de discussies over strategie en perspectief van onze strijd, en daarmee samenhangend, aan de organisatie van die discussie en de organisatie van onszelf als socialistiese feministen. Ik zal het laatste wat meer uitwerken.

Op het ogenblik hebben socialistiese feministen geen eigen verzamelplaats. De femsoc heeft haar eerste leven achter zich en het wachten is op de magiese werking van ZIJ KOMT terug. Zodoende zijn momenteel de socialistiese feministen geïndividualiseerd. Een aantal ervan is verdeeld over de diverse schakeringen van socialistiese organisaties. Een ander gedeelte niet. Een van de oorzaken van de ontbinding van de femsoc ligt in de organisatiekwestie. Als reactie op de hiërarchiese en bureaucratiese structuren binnen de traditionele socialistiese organisaties is er een organisatie-angst ontstaan, die zeer begrijpelijk is, maar in haar huidige vorm verlamdend werkt. Als tegenpool van de linkse organisatievorm werden structuurloosheid en het werken in kleine groepen gepropageerd. Het werken in kleine groepen was een enorme sprong vooruit. De ruimte voor spontane initiatieven en creativiteit in een niet of weinig gestructureerd geheel was een verademing. Maar de structuurloosheid van de femsoc betekende tegelijkertijd dat aan behoeften, die verder gingen dan het uitwisselen van persoonlijke ervaringen in kleine groepen, niet kon worden voldaan. En gelijk met de ontwikkeling van de vrouwenbeweging ontwikkelden zich nieuwe behoeften, bijvoorbeeld om een gezamenlijke femsoc-vuist te kunnen maken naar buiten toe. Deze nieuwe behoeften vroegen om meer organisatie, vroegen

tenminste om de regel dat er door de femsoc beslissingen genomen konden worden.

Bochter, het afschrikwekkend voorbeeld van structuren binnen traditioneel links riep een ander uiterste op als het schijnbaar enig mogelijke alternatief. De woorden structuur en organisatie roepen bij veel vrouwen de associaties op van verstarrend, staties, mannelijk, onderdrukkend. Dat is niet voor niets. Juist de wijze van organisatie is een punt van botsing tussen socialisten en feministen, zoals ik boven aangegeven heb. Op de kwestie van de organisatiewijze zijn de socialistische feministen de andere hoek in gebotst, en hebben ze op dit moment geen verbindingen meer met elkaar die het mogelijk maken strategie en perspectief en dagelijks functioneren verder uit te werken. Juist de voorwaarde waarop we gezamenlijk verder kunnen — onszelf organiseren — is met een taboe belast. Alsof het onmogelijk is opnieuw te zoeken naar een eenheid van activiteiten en meegroeivende structuren, als een proces van wederzijdse wisselwerking. We ontwikkelen geen praktijk om de oude tegenstelling: structuur of geen structuur te overstijgen, omdat we ons niet organiseren. (N.B. Momenteel wordt trouwens door een landelijke femsoc-groep wel gewerkt aan een femsoc-beweging, die wel de oude tegenstelling zal moeten overstijgen.)

Net als bij de linkse beweging vindt de opvatting over organisatie bij veel feministen een pendant in ideeën over socialisme. Met dit grote verschil, dat er géén breuk ligt tussen de huidige wijze van organiseren en het socialisme dat wordt nagestreefd. Ik bedoel hier die stroming van feministen, die én horizontale structuren voor de huidige vrouwenbeweging bepleiten, én een andere maatschappij voorstaan van 'kleinschaligheid'. Dit betekent bijvoorbeeld dat ter discussie gesteld wordt of in het socialisme de staat wel de kinderopvang moet gaan regelen; we willen immers het afsterven van de staat, we willen dat kinderen geïntegreerd worden in het gewone leven, we willen zo weinig mogelijk van bovenaf georganiseerd hebben. Opvallend is dat deze zeer belangrijke ideeën stokken bij dat wat het kleinschalige overstijgt. De spoorwegen, en alles wat interlokaal is, zullen dan zeker door mannen bediend worden, denk ik dan. Dus, ondanks de zeer waardevolle ideeën die ontstaan in de uitwerking van het concept van kleinschaligheid, zijn in dit concept een aantal tegenstellingen nog niet opgelost. Hoe zullen de socialistische feministen op dit moment, zonder toevoer vanuit traditioneel links en zonder een eigen verzamelplaats, in zo'n onvruchtbaar klimaat het feministisch-socialistische perspectief nog laten gedijen? Tja, we zullen onze uitrusting er maar op afstemmen!

Integratie en apartheid

De meest gangbare, meest veilige reactie binnen traditioneel links om de BOTSING tussen feminisme en socialisme te ontwijken, is de integratie-gedachte. Deze gedachte ligt voor de hand omdat alles toch met alles samenhangt. Deze gedachte heeft ook een zekere aantrekkelijkheid: voor het behoud van onze geestelijke gezondheid is een gesplaten geest nu eenmaal verderfelijker. Ik wil iets dieper op de integratie-gedachte ingaan, omdat deze ook feministen parten kan spelen en omdat het een eigen licht werpt op de problematiek feminisme - socialisme. Om dezelfde reden wil ik een tegenovergestelde reactie ter ontwijking van het konflikt socialisme - feminisme bespreken, en dat is een bepaald soort van apartheid-denken, dat eveneens een zekere aantrekkingskracht uitoefent op de linkse beweging.

De integratie-gedachte wordt door verschillende elementen gesteund. Ten eerste reikt het marxisme zelf de integratie-gedachte aan. We moeten hier een onderscheid maken tussen a) de marxistische methode van analyse van de werkelijkheid, het dialektisch materialisme, en b) de resultaten van studie, de verwerking van ervaringen. Deze studie en er-

varingen zijn in de schoot van de arbeidersbeweging ontwikkeld. Dat marxisme kent de blinde vlek ten aanzien van vrouwen, kent seksistische trekken. Al bij de eerste konkrete konklusie over geschiedenis, over maatschappelijke veranderingen, begint het. Willen wij deze tot de kern samenvatten, dus de maatschappelijke tot liteit samenvatten, dan moeten wij de klassentegenstellingen en de klassenstrijd analyseren. Dan moeten wij de klassenstrijd voeren. De rest van de maatschappelijke tegenstellingen is van de klassentegenstelling afgeleid, inclusief de vrouwenonderdrukking.

Ten tweede speelt binnen de organisaties die zich op het leninisme beroepen mee dat het leninisme — zeker wanneer het zonder boe of ba gekopieerd wordt, en nog zekerder wanneer heel slechte kopieën gemaakt worden — welhaast dwingt tot de integratie-gedachte, zodra het feminisme serieus genomen wordt. Zo schrijft Marisca Milikowski in de serie 'Vrouwen in links mannenland' in De Groene Amsterdammer vorig jaar, dat de partij geen optelsom is van deelgroepen. Dat vind ik nog steeds een van de goede eigenschappen van het leninisme. Zoals alle afzonderlijke kleuren van de regenboog zich kunnen samenvoegen tot blinkend wit. Helaas, het feminisme krast daar doorheen. Dat lees je echter niet bij Marisca Milikowski:

"Uiteraard speelt in de discussie over de betekenis van de feministische beweging de inbreng van vrouwen een grote rol. Maar de resultaten van die discussie moeten door de hele partij verwerkt worden; opdat we als partij met meer kennis en inzicht in de maatschappelijke verhoudingen kunnen optreden." (Vrouwen in links mannenland, Groene Cahier, p.49)

Bekijken we eens de tweede zin van dit citaat: de resultaten van de discussie over de betekenis van de feministische beweging moeten door de hele partij verwerkt worden. Punt komma. In deze punt komma lezen we wat er niet staat. Namelijk: "Laten we hierbij afzien van het verschil man - vrouw." Dan wordt ook het vervolg logies: "opdat we als partij..."

Dit citaat is niet tipies voor de CPN, maar tipies voor de leninistische partij-opvatting. Je kunt om 100.000 redenen de allerbeste interpretatie van het leninisme de allerbeste wijze vinden om het georganiseerde kapitaal om zeep te brengen, maar, hoe rot het ook is, het wordt allemaal in de war gebracht door Het Kleine Verschil. Wat is het gevolg van dat kleine verschil in dit verband? Dat het absurd is dat mannen — als partij leden — meebeslissen over de bevrijdingsstrijd van vrouwen! Dat is met je onderdrukker je onderdrukking bestrijden... Daar gaat het leninisme! We moeten het dus allemaal opnieuw bekijken.

Een derde faktor die de integratie-gedachte voedt is dat Kleine Verschil zelf. Dat zit zo. De gevolgen van dat Kleine Verschil zijn dat de mannelijke socialisten ter discussie komen te staan. En hun vertrouwde concepten. Dat er gewoon botsingen ontstaan. Daarbij vliegen echte mensen elkaar echt in de haren, dat is eng voor de eenheid. En wie is dan de lachende derde, hè? Dat is eng voor je gevoel van zekerheid en wie onzeker is kan niet tegen onderdrukking vechten. Dat is heel eng, want geverdorie, wij socialisten, wij kommunisten, wij revolutionairen, wij zijn zelf onderdrukkers? Schrijf het dan maar op. Ja, zet maar in ons program. Volgende punt. Laat er een vrouw bijkomen in het bestuur. Ja, wat? Een vrouwengroep? Ja — heel eng — laat die vrouwengroep hun moeilijkheden met vergaderingen en seksisme bespreken, zodat ze op een gelijkwaardige manier aan de organisatie kunnen deelnemen; wij zijn ook wel eens wat baasjesachtig, hè? Zo'n steungroep voor vrouwen die zich nog wat onzeker voelen, tja, dat moet dan maar. We kunnen er eigenlijk best wat flinke vrouwen bij gebruiken, twee is meer dan een zeg ik al-

tijd maar, en per slot van rekening zijn we allemaal mens nietwaar? Waar we echter voor moeten waken, is dat vrouwengroepen splitsend kunnen werken, dat ze een partij in de partij gaan vormen. Alles wat de vrouwen in te brengen hebben over vrouwenstrijd en vrouwenbeweging, over onze krant en dergelijke, moet gewoon in de gemengde vergaderingen besproken worden en niet in de vrouwengroep.

Er komen vrouwengroepen dus. Feministen stellen daar vast dat haar eigen onderdrukking binnen de organisatie niet los gezien kan worden van de vrouwenstrijd, de vrouwenbeweging en het doodzwijgen voor de zoveelste keer van het bestaan van vrouwen in de laatste krant, en dergelijke. Dat het nodig is deze dingen samenhangend te bespreken, zonder het filter van de mannen erbij. Dat dat de enige manier is om de feministiese inbreng in de organisatie te kunnen hebben, die verwacht wordt (verwacht wordt?). De feministen nemen het recht over alles te praten wat met de (eigen) vrouwenstrijd te maken heeft, binnen de vrouwengroep van de partij. En merken dan het schril contrast tussen de besprekingen in de vrouwengroep en in de gemengde vergadering. Het blijkt dat vaak helemaal niet gesnapt wordt wat vrouwen bedoelen. Natuurlijk, de mannen hebben geen vrouwenstrijd-ervaringen. Maar laten ze tenminste eens wat meer lezen! De vrouwen verdiepen zich toch ook in van alles en nog wat van de 'algemene strijd'? Hoe zouden ze anders nog mee kunnen functioneren, mee kunnen doen aan de beslissingen? Hoe zouden ze überhaupt kunnen communiceren in de organisatie? Het is te gek, het is een veel te zware belasting. Okke, er gaan meer mannen lezen over vrouwenonderdrukking en -strijd. Er komen nu echt wel discussies op gang. Nieuw leven in de brouwerij, het wordt spannend. Inderdaad!, wordt uitgeroepen, geen socialisme zonder feminisme! Het socialisme kan z'n failliet wel tekenen, wanneer het het feminisme niet weet te integreren! Het feminisme betekent een enorme verrijking!

Feministen moeten zich nu toch warm gaan voelen. Maar ze zeggen: we hebben natuurlijk geen behoefte aan mannelijke papagaaien van het feminisme. Laten de mannen als ze bezig zijn met feminisme, kijken wat er met hen zelf gebeurt. Hè wat? Ja, nee, het gaat natuurlijk niet van de ene dag op de andere. Er zijn nog zoveel structuren die moeten verdwijnen. Onderdrukkende structuren. Neem nou... Wat? Ga ik niet op jullie in, zeggen jullie? Moet ik het over mannen hebben? Nee, ik structureer de man niet weg. Maar het heeft geen zin te individualiseren, het gaat om structuren, om wat structurele oorzaken zijn. Juist de kapitalistische ideologie individualiseert de mensen. Wat? Gaat het hier niet over klassenstructuren, maar over patriarchale structuren, patriarchale ideologie? Maar nu maken jullie toch een denkfout. Je kunt de werkelijkheid niet in aparte vakjes opdelen. Nee, laat me -ven uitspreken, vrouwenstrijd is net als strijd van raciale minderheden een onderdeel van de klassenstrijd. Klassenstrijd moet breed opgevat worden. Ja, breed, breed, breed.

We zijn nu op het eindstation: de vrouwenstrijd wordt expliciet ontdaan van de seksentegenstelling. Nu dat eenmaal is gebeurd kan nog heel ver gegaan worden met het uitwerken van de 'specificiteit' van de vrouwenonderdrukking. Heel serieus, verdacht serieus, wordt in stencil, krant, rede, pamflet, bulletin, brosjure, gesprek, de vrouwenstrijd erbij geschreven en erbij gezegd. Gewoon bij het oude opgeteld, a+b=2a, ja de kwaliteit van de klassenstrijd is erbij verdubbeld.

Het gevoel van vervreemding verstrekt zich bij een aantal feministen. Het wordt per integratie-stap meer onlijnd. Het oude blijft onaangetaast door het feminisme. Het feminisme wordt in klassenstrijd-terminen gewrongen. Het feminisme wordt ontvreemd. De protester klinken luider en luider. Maar nu staat een jongeman op en bezweert de groeiende disharmonie met een enkel woord: DIALEKTISCH MATERIALISME. En in de rust die weerkeert, voegt hij eraan toe, dat wij de werkelijkheid niet in hokjes kunnen opdelen. Daarom is vrouwenstrijd onderdeel van de klassenstrijd.

Hij wordt niet uitgelachen! Niet uitgefloten! Niet gestraft! Hij hoeft verder niks uit te leggen, had-ie niet gekund ook! Het marxisme, de alles-omvattende, mannen-georiënteerde, opgestapelde kennis van de hele wereld en haar verhoudingen, weer 'gered'. O het is zo fijn, geïntegreerd te zijn, vrouw uit één stuk, man wenst jou geluk. Ja geluk, want in deze patriarchale maatschappij, is er weer een feministies manneneilandje bij! (Uit de liederenbundel 'Allen Eén'.)

Een aantal feministen stappen uit. Haar laatste protesten worden gesmoord in oostindische doofheid. Hee, het ligt ingewikkeld. Want een aantal mannen stappen ook uit. En andere feministen gaan door met protesteren, of 'leggen zich er voorlopig bij neer', of vinden zelf vrouwengroepen onzin omdat het je eigen zwakte zou benadrukken, en zijn er ook van overtuigd dat de seksentegenstelling een afgeleide is van de klassentegenstelling. Komt het ooit zover dat erkend wordt dat botsen noodzakelijk is? Want 'konstruktief' botsen zet het organisatieprincipe van veel organisaties op het spel. Immers, marxisten weten heel goed wat de gevolgen zijn van de erkenning dat seksentegenstellingen niet van klassentegenstellingen af te leiden zijn, en dat onderdrukten zichzelf moeten bevrijden. Namelijk dat vrouwen geen beslissingsbevoegdheid moeten verliezen over haar strijd aan mannen.

De integratie-gedachte, die de seksenstrijd als onderdeel van de klassenstrijd uitroept, is de harmoniegedachte binnen de beweging, die anders zo scherp weet te stellen dat harmonie in de klassenstrijd verrek is aan de onderdrukte klassen. Harmoniegedachten zijn binnen de traditioneel linkse beweging geanalyseerd als burgerlijk, omdat ze de belangen van de bourgeoisie versluieren en dienen. Harmoniegedachten in de seksenstrijd zijn burgerlijk-patriarchaal: de burgerij/mannen hebben belang bij de ontkenning van de seksentegenstelling.

En straks, met de traditioneel-socialistische revolutie, kunnen we de proletarisch-patriarchale variant van de ontkenning van de seksenstrijd verwachten. Want dan is, om met het marxisme te spreken, de onderste klasse aan de macht. Dan is, om met het feminisme te spreken, de onderste klasse van mannen aan de macht. Misschien wel de klasse van mannen die het hardst moest ontkennen dat er een seksentegenstelling bestond, en die het meest moest toegeven aan de vrouwen, want deze klasse had het hardst de vrouwen nodig. Deze klasse had geen klasse meer onder zich die te mobiliseren was voor eigen belang. Die klasse van mannen is dan aan de macht! Hoe moeten we dit verhinderen!

Misschien dat de apartheids-gedachte binnen de linkse beweging ons kan helpen dit te verhinderen. De apartheids-gedachte houdt in dat de seksentegenstelling binnen de eigen organisatie erkend wordt, en ook organisatorisch tot uitdrukking mag komen. Het belangrijkste is, dat binnen de organisatie vrouwengroepen draaien die zelf beslissen over de vrouwenstrijd. Op zich is dit de enige adequate organisatievorm van vrouwen in links mannenland. (Naast een autonome scofem-beweging, die aan geen enkele partij verbonden is.) In organisaties die een wat losse structuur hebben, komt deze apartheid wel voor. Echter, we moeten constateren dat in vele gevallen deze apartheid niets anders betekent dan het ontlopen van confrontaties met feministen. Als de organisatie zich dan toch van de simpatie van veel feministen wil verzekeren, is de meest handige opstelling de volgende: "Wij als gemengde klup kunnen niet over vrouwenstrijd beslissen." Punt. Als ik man was, zou dit standpunt een pak van m'n hart zijn. Niet alleen dat ik het ongelooflijk ingewikkeld, glibberig, gevaarlijk zou vinden me met vrouwenstrijd in te laten, maar ook de tijd die het zou kosten. Stel dat ik in de vakbond actief was, dan zou ik me momenteel toch vooral uiten moeten zetten met de economische crisis en de inlever-politiek. Trouwens, ik wil me daar als vrouw ook mee bezig kunnen houden. En het overkomt me dan herhaaldelijk dat ik dan even het feminisme vergeet; de marxistische logica is op zichzelf al zo kompleks dat het je volle concentra-

rie vergt. Het op zich juiste uitgangspunt, dat mannen niet kunnen meebeslissen over vrouwenstrijd, betekent in dit geval alleen maar dat de seksenstrijd in naam van de selsenstrijd is uitgebannen. Vrouwen beslissen over haar strijd, mannen beslissen over de rest. Wil je de totale oriëntering van socialistische organisaties veranderen, dan moet er dus méér gebeuren.

Wacht eens even, zo wordt tegengeworpen, al die energie die in mannen gaat zitten en dus naar de verkeerde kant verdwijnt, al die creativiteit die uit je gezogen wordt of stukgedrukt? Veel te veel energie tegen vrouwenonderdrukking en veel te weinig energie vóór vrouwenbevrijding, aldoor maar opletten of je niet ingepakt wordt. Is dat geen verspilling van kostbare feministische energie? Konstante waakzaamheid in de loyaliteit aan de ene kant en het konflikt aan de andere kant? Ten overvloeds, als je niet heel erg goed oppast, dan komt er een mannenluchtje in je kleren te hangen, in je praten, in je denken, in je bewegingen. Hebben ze een goeie neus voor in de vrouwenbeweging. Trouwens, als je zegt dat je bij een linkse klup hoort, zijn er vrouwen die al tijd een mannenluchtje menen te ruiken. (Dat moest ik even kwijt.)

Nu sta ik tegen de muur. Wat is hier nog tegen in te brengen? Maar, sputter ik nog tegen, die socialistische klup van jou, waar jij lid van bent om daaraan mede gestalte te geven — haha — heeft de apartheid mooi tot vrijblijvendheid verdraaid. Heeft de mannenbelangen vrijgesteld. Een aantal feministen stappen eruit. De apartheidsgedachte blijkt een konsekwenter vorm te kennende autonome socialisties-feministische beweging. Het socialisties aspekt van haar feminisme wordt niet langer verwezenlijkt door lidmaatschap van een linkse klup, maar in haar eigen autonome organisatie. De relatie met de socialistiese klups zal voortaan bestaan uit onderhandelen over gezamenlijke strijdpunten, waarbij de feministen haar voorwaarden stellen voor deelname aan de koalitie. En verder uit strijd tegen seksisme van links, uit eisen stellen aan de socialistiese klups met sankties in het vooruitzicht wanneer de eisen niet ingewilligd worden, bijvoorbeeld zwart maken in de krant.

Ik begin me een stuk beter te voelen. Een gedachte die tot nu toe onderdrukt was, kan nu bevrijd worden: het feminisme is superieur aan het socialisme. Zelfs het beste socialisme, dat wij uit alle geformuleerde varianten zouden mogen kiezen, is inferieur aan de historische doeleinden van het feminisme. Daarom moeten we de zaken omkeren! Niet: mannen moeten zich ook verdiepen in het feminisme, of: de partij moet zich verdiepen in het feminisme (de partij staat hier gelijk met mannen, want de vrouwen in de partij verdiepen zich immers wel in het feminisme); niet: mannen moeten onze strijd ondersteunen. Want dat wil allemaal zeggen dat de socialistiese mannen ons moeten helpen in onze strijd tegen andere mannen. Zetten we dit kluster op z'n kop, dan krijgen we: socialistiese mannen hebben de pretentie tegen onderdrukking te zijn. Laten ze dat waar maken door zichzelf zo snel mogelijk te veranderen. Dat moet ons zo weinig mogelijk energie kosten. Als ze niet willen horen, dan moeten ze maar voelen.

Op dit ogenblik kunnen mannen nota bene kiezen of ze zich wel of niet met het feminisme willen inlaten! En wat ze ermee zullen doen! Als intellectueel probleem! Hoe komt dat! Waarom zijn ze bijvoorbeeld niet gedwongen mannengroepen te vormen om elkaars nood aan te horen over wat ze nu weer moeten van die feministen. En wat ze moeten laten. Helaas, deze werkelijkheid is ver van het hier en nu. Waarom gebeurt dat niet vandaag? Omdat het feminisme nog onvolgroeid is. Omdat de vrouwenbeweging niet sterk genoeg is. Er is niet eens meer een autonome socfembeweging! Omdat vrouwen eeuwenlang gewend zijn aan een inferieure rol in haar verhoudingen met mannen. Omdat vrouwen niet de baas willen worden over haar bazen. En daarom worden wij door onze inferieuren onderdrukt.

Ik voel me niet meer zo goed. Want ik moet konkluderen dat het gros van de linkse mannen zijn gang maar gaat. Dat onze apartheid hun een worst zal wezen. Betekent apartheid dat we moeten afzien van een rigoreuze ingreep in de groeperingen die later het socialisme willen kreëren? Dat mannen hun socialisme zullen kreëren?

Maar aan de andere kant, moeten we ons dan laten weg-integreren?

Is er niets anders mogelijk dan verstikkende integratie of vrijblijvende apartheid? Is deze tegenstelling niet te overstijgen? Misschien biedt het artikel van Sheila Rowbotham, elders in dit blad, een nieuw perspectief. Zij heeft immers geprobeerd om vanuit hetgeen het feminisme te bieden en te eisen heeft aan de organisatiewijze, een alternatief te schetsen voor de linkse beweging. Zij heeft dus in zekere zin de zaken omgedraaid. De mannen moeten zich in onze wijze van organiseren voegen. Zou dat niet een van de condities zijn, waarop socialistische feministen eindelijk eens haar bijdragen kunnen leveren in de strijd voor die 'socialistische' maatschappij, en waarop socialistische mannen door de praktijk van organisatie tenminste al ietsje van hun gedrag gaan veranderen, dus hun ervaringen met machtsstructuren en machtsorganisatie veranderen, dus hun concepten van strijd en van socialisme veranderen? Dus wel integreren van soc en fem, maar dan in de richting die feministen aangeven.

Het woord maar duikt weer op. Want, moeten en kunnen mannen overnemen wat vrouwen aan organisatiepraktijken hebben ontwikkeld? Is onze manier van organiseren niet mede gevormd door onze strijd tegen de mannenheerschappij? Bijvoorbeeld onze verinnerlijkte onderdrukking moet ook afgebroken worden in onze organisatiewijze. Daarom is er zoveel aandacht voor elkaar, of iedereen zich wel prettig voelt, of de sfeer open is; we hebben soms een therapie-achtige benadering, midden onder een vergadering. (Heel scherp ervaren we ook wanneer er wel machts-spelletjes zijn; dan is het uit met de open sfeer, met aandacht voor elkaar, met de zorg voor de optimale bijdrage van iedereen.) Hoe kunnen mannen in vredesnaam onze wijze van organiseren kopiëren, die deel uitmaakt van onze bevrijdingstrijd? Nu moet een mens toch gek worden. Er verschijnen telkens weer nieuwe onoplosbare tegenstellingen.

Toen Hilary Wainwright in november 1980 in Amsterdam vertelde over de 'Beyond the Fragments'-konferentie, werd haar over het bovenstaande een vraag gesteld. Haar antwoord was dat er juist uitgegaan werd van de eigen identiteit en de autonomie van de verschillende bewegingen; dat het zoeken naar het overstijgen van fragmentarische strijd geenszins betekende dat daarmee konflikterende punten werden weggeveegd. Integendeel, deze punten moesten juist belangrijke onderwerpen van discussie zijn. Zo konflikteren de belangen van mannen en vrouwen, van hetero's en homo's, van flikkers en lesbiennes...

Het is niet utopisch om na een eeuw slechte ervaringen:

- toch nog uit te gaan van de noodzaak van erkenning van de tegenstellingen die bestaan in de combinatie van seksen- en klassenstrijd;
- te stellen dat binnen de bewegingen voor het socialisme de mannen niet meebeslissen over de feministische strijd (en de hetero's niet over homostrijd, enz.);
- de noodzaak te erkennen van confrontaties tussen de verschillende belangengroepen binnen de bevrijdingsbewegingen, en deze confrontaties te organiseren.

Zo zijn er niet alleen in Engeland experimenten gaande. Ook in Duitsland bestaat een leninistische organisatie die aan de vrouwen de beslissingen over haar eigen strijd toekent — wat tot nog toe vrij uitzonderlijk is.

Het vrouwenkiesrecht.

Tekening van JORDAAN

De arbeider: „Moeë gehouden! Met dien polsstaek ben ik er ook gekomen.“

Gevaren

De gevaren van botsen variëren al naar gelang de soorten voertuigen. Zo heb je allerlei marxismes en feminismes. Ook spelen de voorwaarden waaronder gebotst wordt een belangrijke rol. Ga je eenmaal botsen, dan moet je goed weten wie je zelf bent. Het feminisme, dat is een brainstorm-voertuigje vergeleken met de walsen van het marxisme. Argument en tegenargument zijn gladder tot komputerteksten. Ervaringen en vragen worden opgenomen voorzover het program erin voorziet. Citaten van reeds gestorven revolutionairen rollen de robot uit. "Het bewustzijn verandert door strijd." Uit een robot rolt het, dat is cynies. Ik herinner me een aantal brainstorm-partijtjes met dat soort apparaten. Ik zei dan mijn twijfels en vragen hardop, natuurlijk omdat ik meende dat er van uitwisseling sprake was, van een gesprek, en godverdomme, dan kreeg je antwoorden die je allang kende; alsof je twijfels multiple choice vragen waren, alsof je om beantwoording gevraagd had, om hulp in jouw onwetendheid! Alsof je zelf om autoritair, patriarchaal optreden gevraagd had. Ha, en dan, als je dit helder had, legde je de vinger erop, protesteerde je ertegen. En alsof hij eksakt op dat soort kwesties ingesteld was, kwam kameraad Robot in werking: "...wijze waarop kameraad Man vraag beantwoordt van ondergeschikt belang - piep - kameraad Man heeft goed bedoeld - piep - kameraad Fem preokkupatie met manier waarop - piep - dat is niet inhoudelijk - piep - kameraad Fem moet niet in de rede vallen - piep - kameraad Fem moet persoonlijke emoties buiten politiek houden - piep - kameraad Fem heeft nu buitengewoon onkameraadschappelijke belediging geuit - piep - heeft kleinburgerlijke neigingen - piep - zie verder: idealisme - piep - utopisme - piep - piep - RADIKALFEMINISME - brBRPLePbr..." Bijna menselijke klanken! Wie heeft dit briljante patriarchale mechaniek in elkaar gezet? Zó dat ook een vrouw het medium kan zijn!?

Ellendig! Ik moet het bekennen: delen van deze walsen zitten in mijn eigen hoofd! En ik weet niet precies wat ik ermee moet. Want ik kan van sommige dingen geen afstand nemen. Dan denk ik bijvoorbeeld: voor revolutie vechten is heel grof. Kapitalisten zijn heel grof. Miljoenen mensen hebben ze vermoord, gewoon met hongerdood, marteldood, bommendood, gifdood, kogeldood, arbeiddood. Wat jij allemaal wilt is utopies voor deze grove tijden. Je bent veel te fijngevoelig, te krities, te veeleisend. Jouw soort ideeën zijn bij voorbaat gedoemd te verdrogen in dit tijdperk. 'Echte arbeiders' willen niks te maken hebben met feministen zoals jij; ze hebben hun handen al vol met het opdoeken van de kapitalisten. Rondert jaar zijn ze er al mee bezig en nog is het niet gelukt. En de linkse intellectuelen? Die verschuilen zich weer achter wat zij denken dat 'echte arbeiders' denken. Dus reken ook maar niet op de linkse intellectuelen. Ga je door op je feministiese spoor, dan drijf je jezelf buiten de perken. Daar zullen niet alleen je ideeën verdrogen, maar jijzelf erbij. In een dergelijke stemming is het of een knop omgedraaid wordt. Dan krijg ik een enorme behoefte heel grof 'terug te gaan denken'. Dan wil ik de compleetste, sterkste wals zijn. Een feministiese dan hè? Dan rijd je tenminste door. Geen kans op verlamming door tegenstrijdige bewegingen. Dan snap ik niet hoe ik net nog kon denken zo'n overgevoelige juffrouw te zijn. Het moet de invloed van de socialistiese ideologie zijn, de verinnerlijkte minachting voor de feministen, de dames. Feministen kunnen helemaal niet overgevoelig zijn. Ze moeten godverdomme ontzettend grof zijn. Porno is grof. Mannen zijn grof. Militairen zijn heel grof. Ze hebben in Bolivia weer een heleboel vrouwen en ook meisjes, kinderen, verkracht. Patriarchen zijn ongelooflijk grof. Zijn beesten soms. Neuken met beesten soms. We hoeven helemaal niet naar Bolivia. En niet naar militairen. Vraag de mensen van de kindertelefoon. Vaders die doorgaan met dochters te verkrachten. Godverdomme. Sodemieter toch op! Ik heb niets te maken met perken die ik te buiten kan gaan. Anderen gaan ze steeds te buiten. En dan worden wij utopisties genoemd. Hahaha. Wij worden utopisties genoemd door linkse intellectuelen. Daar loopt er eentje in een abortusdemonstratie. Hoeveel keer in z'n leven heeft hij een vrouw gedwongen, vriendelijk gedwongen, om tegen haar zin te neuken? Misschien nul keer,

misschien ontelbare keren. Het is niet te zien. Niemand zou hem kunnen pesten dat hij zo z'n eigen motivatie heeft voor vrije abortus. Niemand zou hem kunnen uitsluiten van de demonstratie. En voor Van Agt is het trouwens koppen tellen. Dus, we moeten de dingen niet zo nauw nemen. Is deze knop nog weer om te draaien? Toch grof zijn voor de revolutie die heus niet de feministiese zal wezen? Ik weet het werkelijk niet. Voorlopig blijf ik schizofreen. En voel me daar heel gezond bij.

Al met al hoeven we geen confrontaties met walsen, want die kommuniceeren niet. Later, als de vrouwenbeweging heel sterk geworden is, kunnen we gewoon met de walsen afrekenen. Ha, daar komt een socialistiese voertuigje aan, dat er open uitziet. Het wil het traditioneel marxisme en wat daar bij hoort, en het eigen gedrag ter discussie stellen. Het heeft eveneens schade opgelopen van walsen. Achteraf bekeken blijkt dat meer een winstpunt te zijn. Okke, jij kwetsbaar, ik kwetsbaar. We rijden een eindje op. Na wat blokjes om blijkt ineens dat allerlei feministiese onderdelen van m'n voertuig vervangen zijn door socialistiese! Hoe kon dit gebeuren! Het waren natuurlijk die onderdelen die nog wat duidelijker uit de verf moesten komen. Hoe verliep het gesprek dan toch? Het begon met de maatschappelijke positie van vrouwen, welke criteria je moest hanteren om een concreet beeld van vrouwen te krijgen. Criteria als de relaties tot moeders, zusters, dochters, vrouwen, vaders, broers, zonen, mannen, vrienden, vriendinnen. Criteria zoals wel/niet getrouwd zijn. Criteria als leeftijd, want neem het verschil tussen een vrouw van 50 en een van 20, juist in relatie tot mannen. Criteria zoals wel/geen kinderen, wel/geen hetero-praktijk; en dan nog opleiding, klasse echtgenoot, of eigen klasse als zij een baan heeft... En zo kwamen we op de term 'proletariiese vrouw'. Ik zei: "Wat zijn proletariiese vrouwen?" En toen zei hij: "Vrouwen die behoren tot de arbeidersklasse." (Ik kon het zelf gezegd hebben.) Ik: "Zo wordt de positie van de vrouw dus afgeleid van die van de man." Hij: "Maar dat is toch een van de kenmerken van de positie van de vrouw? Haar positie is inderdaad afgeleid van die van de man. Of je dat rot vindt of niet. Je kunt de vrouwen niet op een hoop gooien. Omdat ze met mannen getrouwd zijn, die verdeeld zijn in klassen." Nu weet ik wat er gebeurde! We waren van de analyse van het patriarchaat en de ontwikkeling van de begrippen daarvan overgestapt naar de klassenanalyse en gebruikten de daarin ontwikkelde begrippen. Voor de positie van de vrouw. De proletariiese vrouw: zij roept associaties op met 'het proletariaat'. De proletariiese vrouw, dat is in onze hersenen de vrouwelijke variant van de proletariër. De proletariiese vrouw, zij lijkt bedrieglijk concreet in onze voorstelling. Die steere stevige vrouw, met opgestroopte mouwen, wie kent niet de plaatjes van de SDAP? Maar wat we van haar weten is zelfs niet of ze wel of geen baan heeft. Terwijl voor marxisten dat nou een van de dingen is waarop gelet wordt... Al helemaal niet weten of ze getrouwd is, kinderen heeft, voorbehoedsmiddelen gebruikt, haar seksuele relaties, of ze bij familie woont of alleen. Wat weten wij van haar? Waarover heeft zij het meest gehuild in haar leven? En gelachen? Maar als we al die vragen niet kunnen beantwoorden, dan hebben we helemaal geen concreet beeld van haar. En onze abstrakties deugen daarom ook niet. Onze abstrakties verhullen slechts onze onwetendheid, onze vage kennis.

Met dit voorbeeld, waaraan talloze toegevoegd kunnen worden, wil ik duidelijk maken wat het gevaar is van confrontaties met het marxisme, wanneer je vergeet dat je altijd de konfrontatiehouding paraat moet hebben. Je moet heel goed weten wat je uit wilt zoeken. Als je even onoplettend 'meerijdt' ben je zo je feministiese oriëntatie kwijt. Oorzaken? Allereerst het gebrek aan feministiese geluidsversterkers. Het wrekt zich dat socialistiese feministen ongeorganiseerd zijn. want er wordt nogal iets van ze geëist. Ze moeten een kompleks van zeer beproefde, gangbare, doordachte begrippen van de arbeidersbeweging te lijf. Of die begrippen nu in haarzelf zitten, of dat mannen ze hanteren in boeken of gesprekken. Als wij niet in staat zijn ons te bevrijden van de patriarchale elementen van het marxisme, hoe kunnen we dan de maat-

DE PROLETARISCHE VROUW
INTERNATIONALE VROUWENDAG

DIT BLAD VERSCHYNT ZATERDAGS
 OM DE VEERTIEN DAGEN.
 ABBONNEMENTSPRYS PER HALF
 JAAR 0.75 + 50c INNINGSKOSTEN
 AFZONDERLYKE NUMMERS 0.50

VOOR DEN
VREDE

ADMINISTRATIE
 L. GANZ-BONNEN, TRANSVAAL
 MADE 1777 A'DAM
 REDAKTIE
 G. P. THUIS - 1777, JAAKEN-
 WEIMARLAAN 144 A'DAM.

APRIL 1915

SOCIALISME **SOCIALISME**

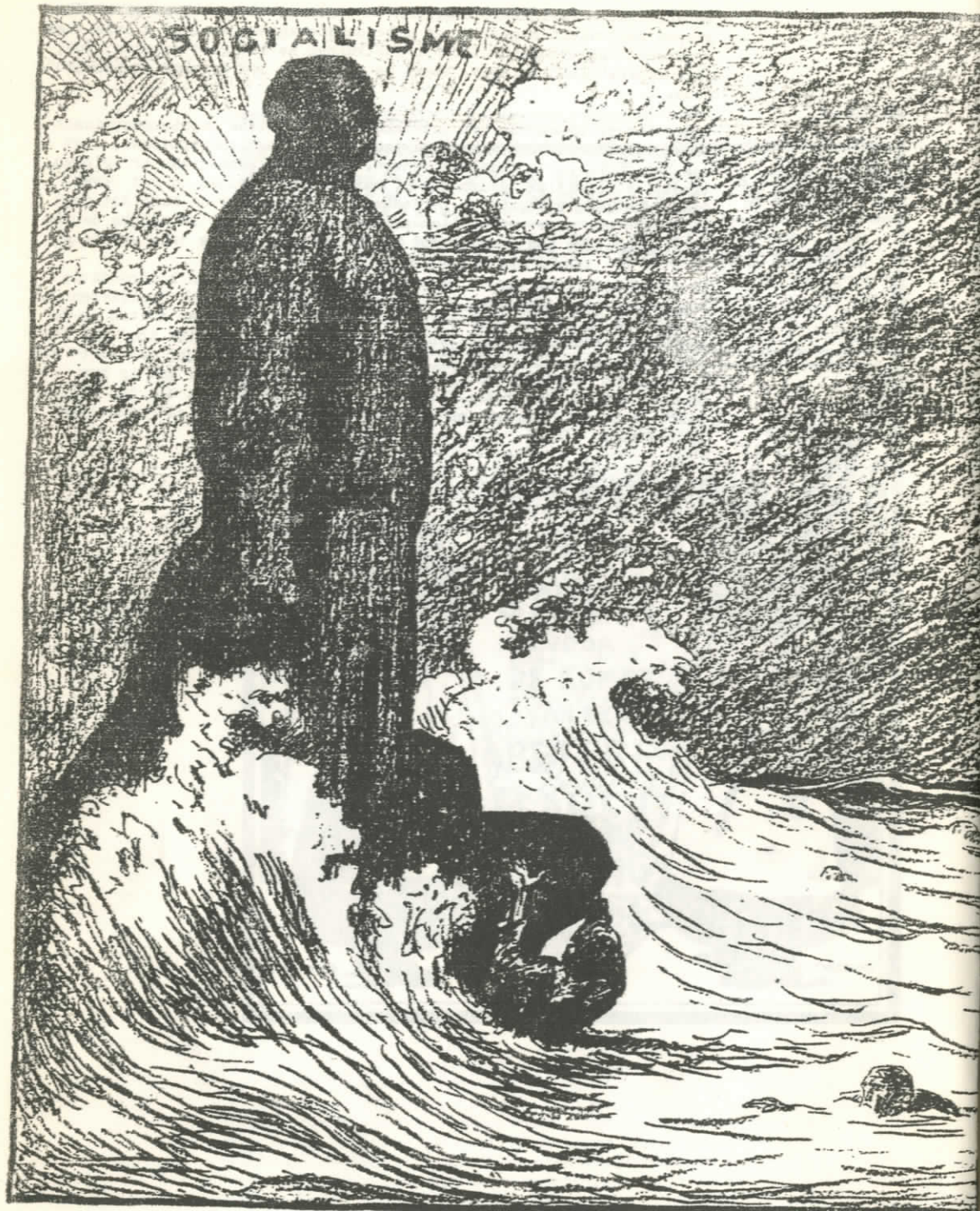
STRYDT
 VOOR
DE KOMST
 VAN EEN
BETERE
SAMEN-
LEVING

DREIBOND TWEEBOND

schappelijke werkelijkheid begrijpen en veranderen? We blijven maar onbegrepen ambivalent tegenover de arbeidersbeweging, we lossen onze vage vervreemdingsgevoelens niet op. Hoe kunnen we dan goed vechten? Dus, feministies Klein Duimpje, bindt de strijd aan met de marxistische Grote Reus.

Onder het probleem van het ontwikkelde marxistische begrippenapparaat tegenover een zich ontwikkelend feministies begrippenapparaat, ligt nog het probleem van taal en denken. Die zijn gebonden aan ervaringen, tradities, posities, gedragingen, aan de activiteiten in het leven. Daar deze zeer verschillen per sekse, ligt het voor de hand dat taal en denken ook zeer verschillen per sekse. Waarbij het mannelijke denken en de mannelijke taal overheerst op het terrein van de theorievorming.

De enige manier om ons te wapenen tegen de gevaren van konfrontatie met marxistische praktijken en theorieën is het gezamenlijk analyseren wat er gebeurt in de relatie feminisme - socialisme. Verder moeten in de konfrontaties de identiteiten van de 'partners' duidelijk zijn. Als feministen zeggen dat zij in de eerste plaats feminist zijn, dan roept dat de vraag op naar de identiteit van marxistische mannen. Wat is hun plaats in de konfrontatie feminisme - marxisme. Zij zijn als man socialist, kommunist, marxist en wat dies meer zij, en niet als menselijke abstraktie.

Socialisme

met een Mannelijk Gezicht

Chris, Hugo, Jeroen

"Hoe echter moeten de mannen leren, hun kwetsbaarheid uit te drukken, zolang de strijd tegen het door mannen uitgevonden kapitalisme van hen "ontoegeeflijke hardheid" vereist?"

(Peter Schneider, 'Gibt es eine Emanzipation der Männer?' In 'Kursbuch')

BOTSING, dit blaadje dat wij nu willen maken, is een 'gemengd' projekt van (momenteel nog heel weinig) vrouwen en mannen. We willen een discussie, een konfrontatie, een BOTSING organiseren tussen linkse mannen en feministiese linkse vrouwen. Tussen het socialistiese denken & doen en het feministiese denken & doen. Tussen theorie en praktijk van de arbeidersbeweging en die van de vrouwenbeweging. We willen het zelf opvatten als een theoreties discussieblad, maar dan wel theorie die met beide benen op de grond staat. Want het gaat over problemen waarmee wij nu worstelen.

Wat verwachten wij dan precies van die discussie? Wat moet die konfrontatie, die BOTSING dan eigenlijk opleveren? Om dat uit te leggen, kunnen we misschien het beste iets vertellen over onze eigen politieke ontwikkelingsgang. Dan is waarschijnlijk duidelijker hoe we hier zo op gekomen zijn en waar we zo'n beetje naar toe willen (hoewel?). Wat nu volgt is beslist geen beginselverklaring, politiek platform of iets dergelijks. Het is hoogstens een eerste voorzichtige terreinverkenning.

Omdat de ervaring ons geleerd heeft, dat mannen en vrouwen (socialisten en socialisten-feministen) niet slechts vaak andere antwoorden geven, maar ook andere vragen stellen, willen we maar gelijk beginnen met de BOTSING: het vrouwelijk deel van de redactie geeft háár visie op wat BOTSING nu eigenlijk wil, en het mannelijk deel van de redactie geeft zijn visie.

Dit is het 'männerstuk', tot stand gekomen onder veel bloed, zweet en vloeken (geen tranen: we zijn tenslotte mannen), in een aantal discussie-bijeenkomsten. Het resultaat van die discussies hebben we uitgetiept, toen in de prullenbak gegooid, vervolgens er weer uitgehaald en toen toch maar iets heel anders geschreven.

»Wordt lid!«

Het is niet voor niets dat we dat artikel van Sheila Rowbotham hebben opgenomen in dit nummer. Behalve dat het uiterst relevant is in het kader van de hele discussie die we willen voeren, spreekt de persoonlijke achtergrond en inspiratie vanwaaruit het geschreven is ons bijzonder aan.

Wij hebben ook op een gegeven moment in het verleden gekozen voor een georganiseerde politieke activiteit in een linkse organisatie. Dat gebeurde bij elk van ons ongeveer op dezelfde manier. We waren al politiek actief op een bepaald terrein (studentenbeweging, soldatenstrijd, etc.). Maar we zagen in dat ons konflikt er een was met de gehele maatschappelijke orde. En dat het noodzakelijk was om onze deelstrijd te voeren in het kader van een overkoepelende socialistische organisatie. Maar, laten we eerlijk zijn, toen we politiek actief werden, deden we dat al niet meer omdat we ons zo direkt gepakt voelden als student, soldaat of wat dan ook. Het begon gewoon met een min of meer instinctieve keuze voor knokken tegen het kapitalisme. En dan werd je actief, in de ASVA, de VVDM of de BVD, en later in de IKB.

Achteraf denken we dat het voor onze ervaringen niet zo gek veel had uitgemaakt als het niet die trotskistische IKB was geweest, maar een andere leninistische organisatie, een maoïstische klup bijvoorbeeld. Wat niet wil zeggen dat het indertijd geen bewuste keuze voor 'Het Trotskisme' was. Of dat er niet nog altijd een zekere affiniteit of lichte voorkeur voor bepaalde trotskistische denkmodellen te bespeuren is. Maar dat slijt wel...

De zeventiger jaren waren volop bezig. En dat waren niet de jaren van de Grote Matheid, zoals de vermoede oude garde van mei '68 en al die mensen die hun progressieve image allang hebben ingeleverd terwille van een comfortabele baan, huis, auto & relatie, ons willen doen geloven. De zeventiger jaren zijn misschien voor velen geëindigd in matheid, desillusie en verwarring. Maar daarvoor zat de linkse beweging in de lift. Dat was ook de achtergrond vanwaaruit je het aandurfde om te kiezen voor zo'n sekte. Al dachten sommigen van ons wel bij zichzelf: als het ledental niet in een jaar kan verdubbelen van 100 naar 200, zie ik er toch te weinig perspectief in. Een jaar later bleef je toch maar, want er was toch genoeg te doen...

De jaren zeventig waren de jaren waarin de jongerenradikalisatie, begonnen in de eind van de zestiger jaren, zich doorzette; waarin de studentenrevolte suksessen boekte; waarin ook de klassenstrijd op veel fronten uit de verstarde patronen leek te breken, van LIP tot ENKA-Breda; waarin Spanje en Portugal voor velen veelbelovende signalen leken; waarin de strijd tegen imperialisme en neokolonialisme grandioze overwinningen behaalde, in Zuidoost-Azië en in Afrika, die op hun beurt van nauwelijks te overschatten invloed waren op de linkse bewegingen in onze streken.

Maar de zeventiger jaren waren natuurlijk vooral de jaren van de wedergeboorte van de vrouwenbeweging.

Fase 1

En de 'gemengde beweging', die zo welgemeend op gang gekomen was met de klassenstrijd & all that, begon langzamerhand de invloed van de vrouwenbeweging te gevoelen. We willen het hier niet rechtstreeks hebben over de ontwikkelingsgang van die vrouwenbeweging, maar meer over de invloed die dit had op de gemengde linkse beweging en op linkse mannen — op ons dus. In de reactie van mannen op de vrouwenbeweging kunnen we verschillende fasen onderscheiden. De eerste fase was die van: "D'r zit best wat in, in die emancipatie, maar ze moeten natuurlijk niet gaan zeuren". Of, om het anders uit te drukken: onder druk van de zich ontwikkelende vrouwenstrijd gingen linkse mannen bepaalde inzichten van de vrouwenbeweging aksepteren — maar vooralsnog alleen op bepaalde terreinen. Bijvoorbeeld dat vrouwen achtergesteld waren op economies en politiek terrein, dat vrouwen minder kansen hadden op de arbeidsmarkt en traditioneel nog altijd met het huishoudelijk werk opgezadeld werden. En inderdaad: zelfs in onze eigen linkse organisatie waren veel minder actieve vrouwelijke leden dan mannelijke. Ook als gemengde organisatie moesten we dus specifieke vrouweneisen toevoegen aan ons strijdprogramma. Als je er goed over na ging denken, dan kon je op ieder terrein wel een specifieke ekstra vrouweneis verzinnen: gelijk loon voor gelijk werk, gelijke kansen in het onderwijs, enz. enz. Het was de 'optel-fase'.

Maar... dat een vrouw bij een vergadering demonstratief weigerde om eventjes koffie in te schenken voor de kameraden, dat vonden we eerst toch wel wat overdreven. Niet dat we vonden dat dat typisch vrouwenwerk was, natuurlijk niet. We deden het toch allemaal op z'n tijd? Maar in zo'n demonstratief gebaar zat een soort beschuldiging van dat wij erop uit waren om de vrouwelijke kameraden in hun ("haar!" — "hoezo, haar?") typische vrouwenrol te drukken. En dan dat gezeur over seksistische taalgebruik. Mankracht, dat was toch gewoon een staande uitdrukking? De arbeider en zijn strijd: ja, je kunt toch moeilijk de hele tijd "(st)" toevoegen? Langzamerhand gingen we inzien dat dat weliswaar veel mankracht (of in dit geval dus werkelijk: mankracht) kostte, maar dat het nodig was om de versluiserende werking van de taal te doorbreken om de hardere onderdrukkingsstructuren bloot te leggen. Maar wat hebben die vrouwen moeten 'zeuren' voor we dat gingen begrijpen. En dat begrip hoort eigenlijk al bij fase twee. Wat in die eerste fase ook nog nauwelijks aanwezig was (bij ons mannen, want daar hebben we het nog steeds over), was inzicht in het systematische karakter van de vrouwenonderdrukking. Natuurlijk, er was vrouwenonderdrukking op alle fronten. Maar met name in de marxistische organisaties neigde men (wij dus ook) ertoe om vrouwenonderdrukking en vrouwenstrijd uitsluitend of voornamelijk op te vatten in termen van klassenonderdrukking en klassenstrijd.

Er was het standaardwerk van Engels, over de oorsprong van het gezin (toch eens lezen, trouwens). En zoals de christenen geloven in Eén

Faint, illegible text at the top of page 60.

Faint, illegible text in the middle of page 60.

God, zo geloofden wij marxisten in Eén Hoofdtelling: die tussen
Kapitaal & Arbeid. Dat ter discussie willen stellen, was ketterij.

Maar de twijfel was gezaaid. Want als we eenmaal hadden toegegeven dat
wij mannen de specifieke onderdrukking van de vrouw in onze socialis-
tische strijd 'vergeten' hadden, kon het wel eens zijn dat Karl en Frie-
drich (en Vladimir, en Lev) dat ook wel eens 'vergeten' hadden. En in-
derdaad. We wezen elkaar, wat gnuiwend, op Clara Zetkin's Herinnerin-
gen aan Lenin.

(Lenin: "Je kent natuurlijk de beroemde theorie dat in de kommuniste-
tische samenleving de bevrediging van seksuele behoeften, van
liefde, net zo iets simpels en onbelangrijks is als het drinken van
een glas water. (...)
Ik vind deze glas water-theorie volledig onmarxistisch en bovendien
anti-sociaal. (...) Natuurlijk, dorst moet gelest worden. Maar zal
de normale man in normale omstandigheden in de goot gaan liggen
en uit de plas drinken of uit een glas met een door vele lippen
vettig geworden rand?")

Hier komt Lenin naar voren als een bolsjewiek met een toch wel erg
Victoriaanse, puriteinse seksuele moraal, en hetzelfde beeld zien we
in zijn weinige opmerkingen over de vrouw.

Leninistische Lente

Maar, hoe belangrijk deze ontdekking voor ons leninisten ook was, het
stelde onze marxistische, leninistische en wat dies meer zij-ideologie
nog niet stelselmatig ter discussie. Wel waren we ermee in de tweede
fase aangeland. Als de eerste fase de eerste confrontatie met aspecten
van vrouwenstrijd was geweest, dan zouden we de tweede fase met flink
wat ironie de 'hartelijke omhelzing van het feminisme door de linkse
verlichte mannen' kunnen noemen. Dat is dan inderdaad ironies en niet
sarkasties bedoeld, want, als we dat als verlichte manne zo mogen
stellen, we waren daar in het algemeen behoorlijk eerlijk en bereidwil-
lig in. We waren in principe bereid alles ter discussie te stellen,
ervan uitgaande natuurlijk dat er nog altijd vrouwen waren om mee te
diskussiëren. We onderzochten ons persoonlijk functioneren, zowel in
onze persoonlijke relaties met vrouwen, als bijvoorbeeld in vergaderin-
gen. Weliswaar gebeurde dit vrijwel altijd op initiatief en onder druk
van de vrouwen, maar goed.

Op politiek gebied, in ons geval dus in de IKB, was dit een zeer 'li-
berale' periode, een soort 'leninistische lente'. Eerder dan in de CPN
of in de maoïstiese klups werd er bij ons zeer serieus gediskussieerd
over de consequenties van het feminisme op alle fronten. Engels werd
nu echt gelezen, en op veel punten onvoldoende bevonden. We gingen het
patriarchaat zien als een historische categorie met een eigen dimensie,
die niet luter in termen van klassentegenstellingen te vatten was.
Hieruit volgde dat ook vrouwenstrijd een eigen dimensie had die niet
noodzakelijkerwijs samenviel met de klassenstrijd. We erkenden toen ook
de noodzaak van een autonome vrouwenbeweging. Tegelijkertijd werden de
eerste aarzelende stappen gezet om de leninistische revolutie-theorie bij
te stellen. Want als men stelde dat de bevrijding van de vrouw niet au-
tomatisch zou komen met of na de socialistische revolutie, dat daarvoor
een autonome vrouwenstrijd en vrouwenbeweging nodig waren, stelde dat
de rol van de leninistische Partij, die de voorhoederol in de revolutie
moest spelen, ook in een ander daglicht. De vrouwenbevrijding moest er
komen door autonome vrouwenstrijd, het liefst wel in een bondgenoot-
schap met de arbeidersstrijd, hoopten wij. Want vrouwenbevrijding in ka-
pitalistische omstandigheden leek toch onmogelijk. Maar zo'n bondgenoot-

schap stelde eisen aan de socialistiese beweging: die moest in behoorlijke mate 'gefeminiseerd' worden. Het stelde dus ook eisen aan de linkse organisaties en de linkse mannen van nu. Verre van dus een soort afschrik-truuk te zijn, betekende het idee van een autonome vrouwenbeweging dus een geweldige uitdaging voor de socialistiese beweging. Het was ook de verantwoordelijkheid van ons, socialistiese mannen, om bijvoorbeeld in de vakbeweging te strijden voor vrouweneisen, en de strijd van vrouwen daar te ondersteunen. Bovendien moest er ook wel het een en ander in onze eigen organisatie veranderen. In de trotskistiese heweging, die altijd reuze trots is op haar tendensrecht, werd al heel voorzichtig het idee geopperd van een soort permanente feministiese tendens binnen de gemengde revolutionaire organisatie. In ieder geval gingen de vrouwen in onze organisatie bij elkaar zitten, om punten die zij nodig vonden te bespreken. We waren er overigens niet van harte voor, dat er ook aparte vrouwencellen zouden ontstaan. De discussies over feministiese strijd moesten niet alleen door de vrouwen gevoerd worden, maar juist geïntegreerd worden in de totale organisatie. Maar dat was nog een onopgelost probleem. Moesten wij als mannen dan meebeslissen over het werk van IKB-vrouwen in de vrouwenbeweging? In de praktijk pasten we wel op om onze vingers niet te branden...

Zó ongeveer diskussiëerden wij toen. We trachtten nog steeds uit te gaan van het leninistiese model, dat het fundament van onze organisatie was. We probeerden echter oprecht op een niet-verkrampte, niet-dogmatiese wijze te reageren op de feministiese uitdaging. Waarmee overigens niet gezegd wil zijn, dat we die uitdaging toen in haar volle omvang bevatten.

Grote Matheid

Voor we nu belanden bij de derde fase van onze ontwikkeling, moeten we eerst een uitstapje maken naar een verschijnsel dat hier enigzins los van staat. We doelen hier op de Grote Matheid die we eerder zo hartstochtelijk hebben zitten ontkennen. Zonder ons te storen aan onze eigen inkonsekventie willen we opmerken dat in de loop van die dynamiese jaren zeventig de Schwung er op een gegeven ogenblik een beetje uitraakte. In heel West-Europa had het meest gepolitiseerde deel van de eind zestiger/begin zeventiger jaren geradikaliseerde jongeren zijn plaats gevonden in één der uiterst linkse (maoistiese, trotskistiese of andere) organisaties. In het trotskistiese jargon werd dit aangeduid als de Brede of Nieuwe Voorhoede, en was de taktiek erop gericht een aansluiting te bewerkstelligen met de meest radicale en strijdbare delen van de arbeidersbeweging. Dit nu mislukte. Ergens in de tweede helft van de zeventiger jaren zaten de diverse linkse klups met een duidelijk gestegen ledental, maar met een stagnerende politieke invloed, vooral naar de georganiseerde arbeidersbeweging toe, waar ze zich juist op wilden richten. En al die jonge militanten, die al hun tijd en energie aan de organisatie besteedden, gingen zich afvragen of het voorbeeld van de beroepsrevolutionair uit de tijd van de klandestiene bolsjewistiese partij nog wel aktueel was. In de internationale trotskistiese beweging werd deze Grote Matheid in haar eigen gelederen omschreven als de Krisis van het Militantisme. Er werd een tijdlang op alle nivo's over dit probleem gediskussiëerd. Men kwam er achter dat het te maken had met de zelfopvatting en het totale funktioneren van de gehele organisatie. Toen duidelijk werd dat hiermee ook weer bepaalde leninistiese waarheden ter discussie gesteld zouden kunnen worden, wilden sommigen het debat maar liever afkappen. Ironies genoeg waren dit soms dezelfde mensen die zelf ook volledig doldraaiden in hun politieke funktioneren. Maar als zij overspannen raakten of een maagzweer kregen, was dat altijd iets volkomen individueels-medies — en dat terwijl je als marxist altijd geleerd had de dingen in hun maatschappelijk verband te zien!

Uur van de waarheid

Goed, tot zover dit ekskurs over de crisis van het militantisme. We zijn inmiddels aangeland in fase drie, oftewel het uur van de waarheid. Zoals wel vaker gebeurd met politieke lentes, werd ook deze gevolgd door een plotseling invallende winter. In het geval van onze partij, de IKB, diende die zich aan onder de rode banier van de Proletarische Oriëntering. We realiseren ons dat een precieze uiteenzetting van deze nieuwe Lijn waarschijnlijk moeilijk te volgen is voor diegenen die niet zijn ingevoerd in de subtiliteiten van het Trotskistische Denken. Waren wij voorheen dan niet georiënteerd op het proletariaat? Ja, natuurlijk wel, ons vroegere krantje heette zelfs Proletarische Links. Kort gezegd komt het hierop neer, dat we ons van nu af aan serieus en uitsluitend op de arbeidersklasse moesten oriënteren. We moesten zelfs een "breuk met ons oude milieu" effectueren — de term is niet van ons, maar van een officiële kongresresolutie. Het oude milieu, dat waren dus de studenten enzo, waar we allemaal uit voortkwamen. Het Politburo, overigens voor de volle 100% bestaande uit studenten, intellectuelen en doktorandussen, zou studenten gaan aanwijzen die moesten verhuizen uit de universiteitssteden, zoals Nijmegen, naar de proletarische centra, met name Rotterdam.

In de discussieperiode voorafgaande aan het Vijfde Kongres van de IKB, voorjaar '79, vormde zich een Tendens, een oppositie-stroming die de discussies over zowel de 'crisis van het militantisme' als over de verhouding socialisme - feminisme op de kongres-agenda wilde zetten, en te trachten tot konklusies te komen met betrekking tot zowel de eksterne politiek als het interne functioneren van de organisatie. Dat gebeurde allemaal heel aarzelend, met veel vallen en opstaan, omdat bij beide discussies tot dan toe angstvallig vermeden was om tot concrete konklusies te komen. Toen wij met deze tendens begonnen, geloofden wij nog werkelijk in de principes van het demokraties centralisme en het tendensrecht. Toen het kongres voorbij was, was ons geloof in de praktische bestaansmogelijkheid hiervan behoorlijk de bodem in geslagen. Het optreden van deze Tendens was voor de leiding van de IKB aanleiding om al haar kanonnen van orthodoxe retoriek, formalismen en verdachtmakingen hierop te richten. Op het kongres beklom een jongen het spreekgestoelte, die één pagina van onze stukken aan een minutieuze taalkundige analyse onderwierp, en tot de konklusie kwam dat de redeneringen hierin 'ondialekties' en 'onmarxisties' waren — zonder echter op wat voor manier dan ook in te gaan op de politieke inhoud van onze voorstellen! Over 'onmarxisties' gesproken. Deze kameraad, die nooit enige politiek-inhoudelijke bijdrage aan deze of andere discussies geleverd had, werd op ditzelfde kongres gepromoveerd tot lid van het Politiek Buro.

Wij stelden dat het socialisme altijd een 'blinde vlek' had gehad waar het de onderdrukking van de vrouwen betrof. Hiertegen werd geprotesteerd. Het socialisme was een universele strategie voor de bevrijding van de totale mensheid. Er kon dus geen sprake zijn van een 'blinde vlek', hoogstens van een 'witte plek', die nog nader ingevuld moest worden. Hoe dat dan moest gebeuren was echter onduidelijk. Want tezelfdertijd werd gezegd dat het maar eens uit moest zijn met die opmerkingen dat wij wat moesten leren van de vrouwenbeweging. De vrouwenbeweging als zodanig was in Nederland politiek onderontwikkeld, en kon dus juist nog wat leren van ons revolutionaire marxisten!

Het werd duidelijk dat de leiding een zuivering wilde en op een breuk aanstuurde — sommigen gaven dat ook openlijk toe. En het ging ook niet alleen om ons, rekalcitranten. Onder de vlag van de Proletarische Ori-

entering werd een soort bolsjewisering van de partij doorgevoerd. Net zoals het proces tegen de Bende van Vier in feite gericht is tegen de gewone Chinees, die met een affiesje op de Muur van de Democratie voor wat meer demokratiese vrijheden wil pleiten.

Goed, we hadden het gevecht dus verloren. Maar de IKB was toch nog altijd een demokratiese organisatie. Als Tendens hadden we het recht op tenminste één vertegenwoordiger in het Centraal Komitee. We stelden dus één van ons kandidaat. Maar toen sprong één van de leiders op en verkondigde in een gloedvol betoog, dat deze figuur onaanvaardbaar was, omdat het een 'destrukatief element' was. Toen we vroegen waarom hij dan geen royements-procedure aanspande, als dit werkelijk zo'n gevaarlijk sujet was, werd geantwoord dat hij waarschijnlijk slechts 'onbewust destrukatief' was. Maar we moesten toch iemand anders afvaardigen.

Achteraf is gebleken dat de pro-proletarische koerswijziging vooral ook een anti-feministische was. Onmiddellijk na het kongres werd er gezegd dat het nu maar eens afgelopen moest zijn met het geouwehoer. De vrouwenoverleggen werden nu maar helemaal afgeschaft — in strijd met het kongresbesluit. Ondanks dat al onze voorstellen op het kongres waren weggehoord, waren wij nog niet van plan om het bijtje er nu maar bij neer te gooien. Maar de beschuldigingen aan ons adres gingen door. Op een gegeven ogenblik zagen we toen in dat het weinig zinvol was om nog langer lid te blijven. Ook mensen die alleen maar met ons gesimpatiseerd hadden werden min of meer weggepest.

Dakloos

Zo, die deur hadden we achter ons dicht getrokken. Maar nu? Een nieuw partijtje beginnen? Daar zag niemand wat in. Zelfs pogingen tot hergroepering van de voormalige tendens-leden werden als weinig zinvol opgevat. Toch gingen we individueel, in kleine kring en in studiegroepjes wel door met de problemen waarmee we ons eerder hadden beziggehouden. En langzamerhand verloren we steeds meer oude zekerheden, zonder dat we er onmiddellijk nieuwe voor in de plaats kregen.

En nu? We zijn in een soort politiek vakuüm terecht gekomen, dat ieder die ooit een dergelijke stap heeft gezet wel zal herkennen. Enerzijds bevangt je het gevoel dat je buiten de politiek gesteld bent, anderzijds werkt het heel bevrijdend en stimulerend op je denken. Een stukje uit onze discussie:

"Wij mannen vinden het kennelijk nog steeds vanzelfsprekend om onszelf op te vatten als politieke militanten, maar we vinden het niet meer zo vanzelfsprekend om onszelf marxist, leninist, of trotskist te noemen. Is dat niet wat vreemd?"

"Nou, ik vind dat niet zo'n probleem, dat is een stap vooruit. Het is het afschudden van een hoop ballast. Ik bedacht laatst, dat er allerlei boekjes waren die ik toen ik in de IKB zat al bij voorbaat niet ging lezen. Pannekoek, bijvoorbeeld, die las ik niet. Want ik dacht: nou ik weet wel ongeveer wat ik daar als trotskist van vind..."

"...van móét vinden..."

"Ja... en dat is gewoon niet zo relevant. Op die manier funktioneerde dat eigenlijk. En op die manier funktioneerde überhaupt het hele afgesloten denkmodel dat we hadden. Dat is eigenlijk een paradoks: een denkmodel dat revolutionair heet te zijn, maar toch een voltooid denkmodel is. In principe is alles ermee verklaard. Je kunt het allemaal terugvoeren op de klassentegenstellingen. En je eigen ervaringen zijn hoogstens in zoverre relevant, dat ze

kunnen dienen als illustratie-materiaal voor het reeds bestaande, voltooid denkmodel. Nou, dat ben ik kwijt, dat model, en ik geloof wij allemaal. Dat is in ieder geval een barrière minder om weer creatief te zijn!"

"Ja, de manier waarop er met ervaringen omgesprongen wordt binnen die leninistische traditie, dat is ook zoiets... De meeste ervaringen kwamen al helemaal niet van pas. Ook al niet in je motivatie om lid te worden van zo'n partij. Je was nou eenmaal socialist, je was het om een of andere vage, meestal kleinburgerlijke reden niet meer eens met deze maatschappij. Toen werd je Wetenschappelijk Socialist en op dat moment telden die motivaties helemaal niet meer."

"Überhaupt waar je mee bezig bent, heeft op zichzelf helemaal geen waarde. Ik herinner me een discussie die we eens hadden over een nieuw lid. Eén bepaald werkteerrein had zijn grote simpatie. Maar daar werd op gereageerd met: ach, dat maakt op zich niet uit. Het gaat er alleen maar om, of dat de manier is om de partij op te bouwen."

"Nou, 't maakte in zoverre uit, dat als mensen té 'sektoriëel gericht' waren — om er maar eens een jargon-term tegenaan te gooien —, dat dat dan een bezwaar was. Dan moest overwogen worden of zo iemand al rijp was voor lidmaatschap."

"Ja, ik herinner me dat er bijvoorbeeld echt gezegd is van iemand: ja, die heeft nog een veel te emotionele inspiratie. Die is wel heel erg tegen de bestaande orde, maar dat is puur emotioneel. Dus dat is nog niet wetenschappelijk."

Anderzijds vinden wij dat ervaringen voor ons mannen een andere plaats innemen dan voor (feministische) vrouwen. De persoonlijke ervaringen van vrouwen zijn juist politiek, omdat ze de ervaring van haar onderdrukkingssituatie zijn. Vrouwen — of ze nu proletarische of burgerlijk zijn — kunnen uitgaan van haar eigen ervaringen en daarop haar feministische strijd baseren. De persoonlijke ervaringen van mannen zijn ook politiek, maar ze zijn — naast ervaringen van onderdrukking door het kapitalisme — vooral juist de ervaring van hun eigen onderdrukkersrol, hun eigen seksisme. Sterker nog: die mannen moeten eerst politiek, feministisch 'aufgeklärt' zijn, om die ervaringen als zodanig te ervaren!

Natuurlijk worden mannen ook onderdrukt, niet alleen door het kapitalisme, maar ook door het patriërchaat. Ze zitten opgesloten in hun mannenrol; ze zitten vaak in een ondergeschikte positie binnen de mannen-hiërarchie; de heersende norm van heteroseksualiteit maakt dat mannen andere seksuele attitudes in zichzelf onderdrukken, en bemoeilijkt in ieder geval het uiting geven aan emoties en affectie tegenover andere mannen; het heersende man-beeld maakt dat ze ook als kind al onderdrukt worden, door hun ouders, opvoeders en overige omgeving. De wetenschap dat dit hele systeem, dit patriërchaat, door mannen uitgevonden is en de mannen als sekse in de rol van de onderdrukkers plaatst, maakt het er niet gemakkelijker of vrolijker op. Het sluit ook niet uit dat mannen ook door vrouwen onderdrukt worden — jongens door hun moeder of onderwijzeres, mannen door hun echtgenotes in zaken als carrière maken. Die vrouwen zijn dan slechts radertjes in het systeem van de mannenheerschappij, dat wel.

Het probleem is, dat in deze konstatering dat ook mannen onderdrukt zijn, een valstrik lijkt te zitten. Mannen kunnen met de methoden die ontwikkeld zijn door de vrouwenbeweging hun eigen persoonlijke onderdrukking gaan exploreren, bijvoorbeeld in praatgroepen, consciousness raising-groepen, of radicale therapie. Daarbij kunnen ze proberen het zelf-onderdrukkende van hun mannenrol af te breken. Tezelfdertijd blij-

ven vooral hetero-mannen bovenaan de onderdrukingspiramide zitten, is iedere man machtiger dan en bevoorrecht boven iedere individuele vrouw. Een uitsluitend kopiëren van modellen van de vrouwenbeweging, zoals praatgroepen en dergelijke, met als doel jezelf als mannen te bevrijden of te emanciperen, zien wij dus niet zo zitten. Ten minste als het niet verbonden is met een 'Auseinandersetzung' met ons eigen en andermans seksisme en met het patriërchaat.

Vernieuwing

Ja maar hoe? Nou, daarvoor willen wij juist als mannen de discussie stimuleren met het feminisme — en vooral ook zélf als mannen discussiëren over de implicaties van het feminisme voor ons mannen. Deze vage intentieverklaring is natuurlijk gemakkelijker op papier gezet dan gerealiseerd. Wat moeten we bijvoorbeeld met het probleem dat het Engelse socialisties-feministische blad 'Red Rag' opwierp:

"Als er dus in de feministiese theorie geen ekivalent is voor de 'fellow traveller' of de 'armchair marxist' ('salonsocialist'), volgt daaruit dat er in de theorie noch in de praktijk plaats is voor een bondgenootschap van mannen en vrouwen. Het probleem met deze konklusie is echter, dat er dan helemaal geen plaats meer is voor mannen."

Het feit dat deze konklusie nog gesteld wordt als een probleem, geeft ons echter hoop. Wij willen de feministiese uitdaging aanvaarden en ons eerlijk en serieus met het patriërchaat bezighouden — en tegelijkertijd met ons eigen persoonlijke manzijn, zowel de onderdrukkende als de onderdrukte aspecten daarvan.

Hetzelfde redaktie-kollektief van 'Red Rag' stelde op een konferentie die onlangs gehouden werd naar aanleiding van het boek 'Beyond the Fragments':

"...op welke basis kunnen feministen werken in een gemengde socialistiese groepering, zonder dat het feminisme geïnkorporeerd wordt in het socialisme? Linkse groepen hebben vrouwenstrijd meestal opgevat als een 'ekstra'-eis die bij de andere moest worden toegevoegd. Zelfs degenen die de autonomie van de vrouwen aksepteren kunnen in de denkfout vervallen, dat dat betekent dat je vrouwen gewoon haar eigen zaakjes moet laten opknappen, zonder dat hun eigen totale analyse of praktijk hoeft te veranderen."

"Een bondgenootschap met socialistiese mannen moet tot stand komen op feministiese voorwaarden, wat de eis inhoudt van een kollektieve respons van mannen op het seksisme in andere mannen en op patriërchale instituties." (Sue Greenberg in 'The Leveller', okt.'80)

Of, zoals iemand anders het samenvatte:

"In ieder geval leek niemand het ermee oneens te zijn dat een kollektieve respons van mannen met betrekking tot het patriërchaat dringend gewenst is (...) en dat de individuele respons van simpatiserende mannen (meestal door middel van hun persoonlijke relaties met feministen) niet genoeg was." (Hilary Standing in 'The Leveller', okt.'80)

Hoe zijn we hier allemaal op terecht gekomen? Onze eerste konfrontatie met het feminisme en met 'persoonlijke politiek' is toch geweest als socialisten, in een socialistiese organisatie. Lange tijd hebben we ook

geprobeerd het debat 'zakelijk' te houden. Het moest altijd over de grote politiek gaan, en vooral niet over onszelf. Toen we dat op een gegeven moment toch probeerden, brak ook gelijk de pleuris uit. Toen één van ons op een vergadering zei: "Okee, ik ben seksisties, jij bent seksisties. Laten we het dáár eens over hebben.", antwoordde één van de kameraden bijna hysteries, dat hij zich niet liet beledigen, dat hij socialist was, dus geen racist en ook geen seksist.

Maar toen zijn we dakloos geworden en hebben we het veilige kader van de 'echte' politiek verlaten. Toch zijn we nog steeds socialistes. En een belangrijk deel van onze motivatie om ons bezig te houden met feminisme & persoonlijke politiek blijft wat je met een vreselijk pretentieuze slogan zou kunnen noemen: "om de vernieuwing van het socialisme". Die vernieuwing zal eerst door een fase heen moeten van herdefiniëring van wat socialisme en politiek eigenlijk is. Het feit dat zo'n herbeving op je eigen beweging niet mogelijk blijkt te zijn in georganiseerd verband binnen die beweging, is hoel jammer, maar geeft eens te meer de noodzaak ervan aan. We kunnen alleen maar hopen dat ook de kameraden van de linkse organisaties deze punten weer op zullen pakken, al dan niet in de kolommen van BOTSING.

ROQUE DALTON

over hoofdpijn

Het is mooi om kommunist te zijn,
maar het geeft wel veel hoofdpijn.

De hoofdpijn van de kommunisten
wordt geacht histories te zijn, dat wil zeggen
dat zij niet verdwijnt met een aspirientje
maar alleen met de verwezenlijking
van het paradijs op aarde.
Zo is het gesteld.

Onder het kapitalisme doet ons hoofd pijn
en rukken ze het ons af.
In de strijd voor de Revolutie is het hoofd een tijdbom.

In de opbouw van het socialisme
wordt de hoofdpijn gepland
wat haar niet doet verminderen, integendeel.

Het kommunisme zal zijn, onder andere,
een aspirientje ter grootte van de zon.

Roque Dalton is een kommunistiese dichter uit El Salvador.
De oorspronkelijke titel van dit gedicht luidt: Sobre dolores de cabeza.
Het is uit het spaans vertaald door Jeroen Strengers.